

**UJEDINJENE
NACIJE**

Međunarodni sud za krivično
gonjenje osoba odgovornih za
teška kršenja međunarodnog
humanitarnog prava počinjena na
teritoriji bivše Jugoslavije od
1991. godine

Predmet br. IT-95-12-S
Datum: 8. maj 2006.
Original: engleski

PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I

U sastavu: sudija Christine Van Den Wyngaert
sudija Janet Nosworthy
sudija Frank Höpfel

Sekretar: g. Hans Hothuis

Datum: 8. maj 2006.

TUŽILAC

protiv

IVICE RAJIĆA zvanog VIKTOR ANDRIĆ

PRESUDA O KAZNI

Tužilaštvo:

g. Kenneth Scott
gđa Josée D'Aoust

Branilac optuženog:

gđa Doris Košta

SADRŽAJ

I. UVOD	1
A. ISTORIJAT POSTUPKA	1
B. SPORAZUM O IZJAŠNJAVANJU O KRIVICI	3
C. POSTUPAK ODMJERAVANJA KAZNE	4
II. ČINJENICE	5
III. MJERODAVNO PRAVO	14
IV. FAKTORI ZA ODMJERAVANJE KAZNE	15
A. TEŽINA ZLOČINA	15
1. Argumenti strana	15
2. Diskusija	18
(a) Priroda krivičnih djela	18
(b) Obim i brutalnost krivičnih djela	18
(c) Uloga Ivica Rajića	20
(d) Ukupne posljedice zločina koje su pretrpjele žrtve i njihove porodice	21
3. Zaključak	22
B. OTEŽAVAJUĆE OKOLNOSTI	22
1. Položaj vlasti i nadređeni položaj	22
(a) Argumenti strana	22
(b) Diskusija	24
2. Ranjivost žrtava	25
(a) Argumenti strana	25
(b) Diskusija	26
3. Učešće u prikrivanju i skoro osmogodišnje ometanje provođenja pravde	27
(a) Argumenti strana	27
(b) Diskusija	29
4. Zaključak	30
C. OLAKŠAVAJUĆE OKOLNOSTI	30
1. Potvrдно izjašnjenje o krivici	31
(a) Argumenti strana	31
(b) Diskusija	31
2. Kajanje	32
(a) Argumenti strana	32
(b) Diskusija	32
3. Saradnja s Tužilaštvom	33
(a) Argumenti strana	33
(b) Diskusija	33
4. Lične prilike	34
(a) Argumenti strana	34
(b) Diskusija	34
5. Zaključak	35
D. OPŠTA PRAKSA U VEZI S IZRICANJEM ZATVORSKIH KAZNI NA SUDOVIMA U BIVŠOJ JUGOSLAVIJI	35
1. Argumenti strana	35
2. Diskusija	36
V. ODMJERAVANJE KAZNE	37
A. ZAKLJUČCI	37
B. URAČUNAVANJE VREMENA PROVEDENOG U PRITVORU U SLUŽENJE KAZNE	39

VI. DISPOZITIV	40
VII. GLOSAR.....	41

I. UVOD

A. Istorijat postupka

1. Dana 23. avgusta 1995., tužilac ovog Međunarodnog suda podigao je optužnicu protiv Ivica Rajića kojom ga je u šest tačaka okrivio za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava.
2. Ivica Rajić je prvobitno okrivljen za dvije teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949. godine, kažnjive po članu 2 Statuta: hotimično lišavanje života (tačke 1¹ i 4²) i uništavanje imovine (tačke 2³ i 5⁴). Bio je okrivljen i za dva kršenja zakona i običaja ratovanja, kažnjiva po članu 3 Statuta: namjerni napad na civilno stanovništvo i bezobzirno razaranje sela (tačke 3⁵ i 6⁶). Dana 29. avgusta 1995., sudija Sidhwa je potvrdio Optužnicu.
3. Dana 13. septembra 1996., shodno pravilu 61 Pravilnika, Pretresno vijeće, u čijem su sastavu bili sudija McDonald (predsjedavajuća), sudija Sidhwa i sudija Vohrah, odlučilo je, na osnovu dokaza koje je dostavilo Tužilaštvo i svjedočenja koja je saslušalo na otvorenim sjednicama, da ponovo potvrdi Optužnicu i izda međunarodni nalog za hapšenje. Dana 5. aprila 2003., Ivica Rajić je uhapšen u Republici Hrvatskoj i 24. juna 2003. doveden u PJUN u Haagu.
4. Dana 27. juna 2003., Ivica Rajić se pojavio pred Sudom i izjasnio se da nije kriv ni po jednoj od šest tačaka Optužnice.
5. Shodno nalogu koji je Pretresno vijeće izdalo 12. januara 2004.,⁷ Tužilaštvo je 14. januara 2004. podnijelo Izmiñenjenu optužnicu protiv Ivica Rajića. On je u Izmiñenjenoj optužnici okrivljen za pet teških povreda Ženevskih konvencija iz 1949. godine: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2(a) Statuta (tačka 1); nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2(b) Statuta (tačka 3); protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2(g) Statuta (tačka 5); oduzimanje imovine, kažnjivo po članu 2(d) Statuta (tačka 7) i uništavanje širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno, kažnjivo po članu 2(d) Statuta (tačka 9). Ivica Rajić je tom Optužnicom okrivljen i za pet kršenja zakona i običaja ratovanja: ubistvo, sankcionisano zajedničkim članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija i kažnjivo po članu 3 Statuta (tačka 2); povrede ličnog dostojanstva, naročito ponižavajuće i degradirajuće postupanje,

¹ Kažnjivo po članu 2(a) i članu 7(1) Statuta.

² Kažnjivo po članu 2(a) i članu 7(3) Statuta.

³ Kažnjivo po članu 2(d) i članu 7(1) Statuta.

⁴ Kažnjivo po članu 2(d) i članu 7(3) Statuta.

⁵ Kažnjivo po članu 3 i članu 7(1) Statuta.

⁶ Kažnjivo po članu 3 i članu 7(3) Statuta.

⁷ Nalog po zahtjevu optužbe za dozvolu da se izmijeni Optužnica, 12. januar 2004.

sankcionisane zajedničkim članom 3(1)(c) Ženevskih konvencija i kažnjive po članu 3 Statuta (tačka 4); okrutno postupanje, sankcionisano zajedničkim članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija i kažnjivo po članu 3 Statuta (tačka 6); pljačkanje javne ili privatne imovine, kažnjivo po članu 3(e) Statuta (tačka 8) i bezobzirno razaranje grada ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3(b) Statuta (tačka 10).

6. Dana 29. januara 2004., Ivica Rajić se izjasnio da nije kriv ni po jednoj od deset tačaka Izmijenjene optužnice.

7. Dana 28. jula 2005., Tužilaštvo je u skladu s pravilom 11*bis* Pravilnika Vijeću za prosljeđivanje predmeta podnijelo zahtjev za prosljeđivanje Izmijenjene optužnice vlastima Bosne i Hercegovine, kako bi se suđenje održalo u toj državi.⁸ Dana 8. avgusta 2005., odbrana se usprotivila zahtjevu u skladu s pravilom 11*bis*. Tužilaštvo je 10. novembra 2005. izrazilo namjeru da povuče zahtjev po završetku postupka odmjeravanja kazne.⁹ Dana 27. aprila 2006., Tužilaštvo je Vijeću za prosljeđivanje podnijelo molbu za povlačenje zahtjeva.

8. Tužilaštvo i Ivica Rajić su 25. oktobra 2005. sklopili Sporazum o izjašnjavanju o krivici prema kojem se Ivica Rajić složio da se izjasni krivim po četiri od deset optužbi iz Izmijenjene optužnice, shodno članu 2 Statuta (teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949.), na osnovu svoje individualne krivične odgovornosti kako po članu 7(1) tako i po članu 7(3) Statuta.

9. Na pretresu o izjašnjavanju o krivici održanom 26. oktobra 2005., Ivica Rajić se izjasnio krivim po tačkama 1, 3, 7 i 9 Izmijenjene optužnice.¹⁰ Ivica Rajić je izjavio da mu niko nije prijetio i da je njegovo potvrdno izjašnjenje o krivici iskreno.¹¹ Uvjerivši se da je potvrdno izjašnjenje o krivici bilo dobrovoljno, utemeljeno na potrebnim informacijama i nedvosmisleno,¹² te da postoji dovoljna činjenična osnova za ta krivična djela,¹³ Pretresno vijeće je optuženog proglasilo krivim po te četiri tačke Optužnice.¹⁴

10. Istog dana, Pretresno vijeće je naložilo stranama da svoje podneske u vezi s odmjeravanjem kazne podnesu do 15. novembra 2005.¹⁵ Tužilaštvo je svoj Podnesak i Prilog u vezi s odmjeravanjem kazne podnijelo tog dana, u skladu s pomenutim nalogom. Međutim, odbrana je

⁸ Zahtjev tužioca u skladu s pravilom 11*bis* da se Optužnica prosljedi drugom sudu, 28. juli 2005.

⁹ Najava tužioca u vezi sa Sporazumom o izjašnjavanju o krivici, 10. novembar 2005.

¹⁰ Pretres o izjašnjavanju o krivici, str. 164.

¹¹ *Ibid.*

¹² *Ibid.*

¹³ *Ibid.*, str. 165.

¹⁴ *Ibid.*, str. 165.

¹⁵ *Ibid.*, str. 166.

tražila produženje roka za podnošenje svog Podneska u vezi s odmjeravanjem kazne. Odbrana je svoj podnesak podnijela kao povjerljiv 16. decembra, a 20. decembra 2005. podnijela je prilog pod naslovom "Podnošenje dokaza od strane odbrane". Shodno nalogu Pretresnog vijeća od 14. februara 2006., javna verzija Podneska u vezi s odmjeravanjem kazne i Priloga podnesena je 6. marta 2006.

11. Na pretresu o izjašnjavanju o krivici vođena je diskusija o vidovima odgovornosti.¹⁶ Strane u postupku su se složile s tim da, prema Sporazumu o izjašnjavanju o krivici, postoji dovoljna osnova za osuđujuću presudu po članu 7(1) Statuta za svaku od tačaka Optužnice. Dana 16. novembra 2005., Pretresno vijeće je donijelo odluku pod naslovom "Razjašnjenja u vezi s izrekama o krivici", shodno sporazumu između strana. Uzevši u obzir okolnosti u kojima je Ivica Rajić izvršio krivična djela, Pretresno vijeće je obrazložilo da se uvjerilo da je tražena *mens rea* postojala za sve vidove učešća iz člana 7(1) Statuta.¹⁷ Vijeće se pozvalo i na praksu Međunarodnog suda, iz koje proizilazi da u vezi s jednom te istom tačkom optužnice nije primjereno izreći osuđujuću presudu i po članu 7(1) i po članu 7(3) Statuta, čime je obrazložilo svoju odluku da izrekne osuđujuću presudu samo na osnovu člana 7(1) Statuta.¹⁸

12. Dana 27. aprila 2006., Tužilaštvo je podnijelo zahtjev na osnovu pravila 51 i 73 Pravilnika da se bez prejudiciranja povuku preostale tačke 2, 4, 5, 6, 8 i 10 Izmijenjene optužnice. Dana 4. maja 2006., Pretresno vijeće je odobrilo taj zahtjev.

B. Sporazum o izjašnjavanju o krivici

13. Ivica Rajić je pristao da se izjasni krivim po sljedeće četiri tačke navedene u Sporazumu o izjašnjavanju o krivici:¹⁹

tačka 1: hotimično lišavanje života (član 2(a) Statuta);

tačka 3: nečovječno postupanje (član 2(b) Statuta);

tačka 7: oduzimanje imovine (član 2(d) Statuta);

tačka 9: uništavanje širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno (član 2(d) Statuta).

¹⁶ *Ibid.*, str. 152-156.

¹⁷ Razjašnjenja u vezi s izrekama o krivici, str. 4.

¹⁸ *Ibid.*, str. 4-5.

¹⁹ Sporazum o izjašnjavanju o krivici, par. 4.

14. Pretresno vijeće primjećuje da tačke 1, 3, 7 i 9 Izmijenjene optužnice odslikavaju suštinu prvobitnih deset tačaka, izuzev tačke 5, protivpravno zatočenje civila, koja je povučena.

15. Uz Sporazum o izjašnjavanju o krivici priložen je spis pod naslovom Činjenične osnove i on se odnosi na zločine za koje se Ivica Rajić tereti i ide u prilog njegovoj osudi za te zločine. Dana 25. oktobra 2005., Ivica Rajić je potpisao Činjenične osnove, koje “u potpunosti prihvata”.²⁰

16. U Sporazumu o izjašnjavanju o krivici stoji da je Ivica Rajić “potvrdnu izjavu o krivici po tačkama 1, 3, 7 i 9 dao dobrovoljno; [...] raspoložujući potrebnim informacijama, da razumije svoja prava, da je bio obaviješten o relevantnim procedurama i da je u potpunosti upoznat s prirodom i posljedicama svog potvrdnog izjašnjavanja o krivici; [i] da ono nije dvosmisleno”.²¹ Štaviše, u Sporazumu o izjašnjavanju o krivici stoji i da “postoje dovoljne činjenične osnove za krivična djela za koja se on izjašnjava krivim, kao i o svom učestvovanju u njima”.²²

17. Ivica Rajić je takođe prihvatio da se potpisivanjem Sporazuma o izjašnjavanju o krivici odriče prava vezanih za prezumpciju nevinosti i prava na redovan sudski postupak.²³

18. U zamjenu za potvrdno izjašnjenje Ivice Rajića o krivici, za njegovu punu saradnju s Tužilaštvom, te ispunjavanje svih njegovih obaveza iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, Tužilaštvo je pristalo na to da Pretresnom vijeću predloži izricanje “jedinственe objedinjene kazne zatvora u vremenskom rasponu od dvanaest do petnaest godina, pri čemu optuženi može predložiti donju granicu kazne (dvanaest godina), a tužilac može predložiti gornju granicu kazne (petnaest godina)”.²⁴ Obje strane su takođe svjesne da Pretresno vijeće ne obavezuje nikakav njihov međusobni dogovor u vezi s prijedlozima za kaznu.²⁵

C. Postupak odmjeravanja kazne

19. Tužilaštvo je u svom Podnesku u vezi s odmjeravanjem kazne navelo faktore koje smatra bitnim za utvrđivanje težine zločina, te iznijelo argumente u vezi s otežavajućim i olakšavajućim okolnostima. Uz taj svoj Podnesak, Tužilaštvo je podnijelo nekoliko priloga, uključujući fotografije, izvještaje UN-a i nadležnih nacionalnih organa, te izjave žrtava zločina koje je izvršio Ivica Rajić. Dana 6. marta 2006., Tužilaštvo je podnijelo povjerljivi dodatak svom Podnesku u vezi s

²⁰ *Ibid.*, par. 5.

²¹ *Ibid.*, par. 19.

²² *Ibid.*

²³ *Ibid.*, par. 3.

²⁴ *Ibid.*, par. 18.

²⁵ *Ibid.*, par. 14.

odmjeravanjem kazne, u kojem je objasnilo određena pitanja vezana za učinjene zločine i ulogu koju je odigrao Ivica Rajić. Odbrana je 17. marta 2006. odgovorila na te nove navode.

20. Tužilaštvo u svom Podnesku u vezi s odmjeravanjem kazne nije navelo nikakve pravne presedane u prilog dvjema otežavajućim okolnostima koje je dalo na razmatranje, a to su skoro osmogodišnje ometanje provođenja pravde i učešće u prikrivanju zločina. Dana 8. marta 2006., Pretresno vijeće je preko sudskog savjetnika zatražilo od Tužilaštva da dostavi podatke o bilo kakvom presedanu u međunarodnom ili nacionalnom pravu koji bi potkrijepio ta dva navoda o otežavajućim okolnostima. Tužilaštvo je 20. marta 2006. odgovorilo na zahtjev Pretresnog vijeća i, uz to, predočilo dodatne dokaze o fizičkim patnjama koje je civilima nanio Ivica Rajić.

21. Odbrana je u svom Podnesku u vezi s odmjeravanjem kazne navela okolnosti u kojima su učinjeni zločini, kao i otežavajuće i olakšavajuće faktore koje bi htjela da Pretresno vijeće uzme u obzir. Odbrana je takođe priložila dokumente kojima je svrha da pomognu Pretresnom vijeću u odmjeravanju kazne.

22. Pretres o kazni, koji je bio prvobitno zakazan za 23. mart 2006., održan je 7. aprila 2006. Tužilaštvo i odbrana su izložili argumente u vezi s faktorima na koje su željeli skrenuti pažnju Pretresnog vijeća prilikom odmjeravanja kazne. Pored toga, Ivica Rajić je dao usmenu izjavu u kojoj je opisao širi kontekst u kojem su učinjeni zločini i izvinio se žrtvama.²⁶ On je u toj izjavi naglasio da nema namjeru da ospori Činjenične osnove koje su strane potpisale 25. oktobra 2005.²⁷ Na kraju pretresa o kazni, Pretresno vijeće je odgodilo izricanje presude o kazni.

II. ČINJENICE

23. Oko Činjeničnih osnova koje potkrepljuju osudu Ivica Rajića za krivična djela za koja se izjasnio krivim strane su se usaglasile, a Pretresno vijeće ih je prihvatilo na pretresu o izjašnjanju o krivici. Činjenične osnove, koje će se u daljem tekstu nazivati Činjenicama,²⁸ glase kako slijedi:

24. Ivica Rajić je rođen 5. maja 1958. u selu Jehovac, općina Kiseljak, u Bosni i Hercegovini.

25. Ivica Rajić je završio vojnu akademiju u bivšoj Jugoslaviji i bio kapetan (prve klase) u bivšoj Jugoslovenskoj narodnoj armiji.

²⁶ Pretres o kazni, str. 241-251.

²⁷ *Ibid.*, str. 251.

²⁸ U cilju usklađivanja s "Razjašnjenjima u vezi s izrekama o krivici", prema kojima je Ivica Rajić osuđen samo na osnovu člana 7(1) Statuta, u Činjenicama su izostavljeni svi primjeri gdje se u Činjeničnim osnovama pominje član 7(3) Statuta.

26. Sve vrijeme na koje se odnosi Izmijenjena optužnica, Ivica Rajić bio je dužan da se pridržava zakona i običaja koji regulišu vođenje oružanih sukoba, uključujući Ženevske konvencije iz 1949. godine i njihove dopunske protokole.

27. Sve vrijeme na koje se odnosi Izmijenjena optužnica, zapovjednik Operativne zone Središnja Bosna (dalje u tekstu: OZSB) HVO-a bio je Tihomir Blaškić. OZSB i Tihomir Blaškić bili su pod komandom Glavnog stožera HVO-a, kojem su bili potčinjeni. U periodu od aprila 1992. do približno 24. jula 1993., Milivoj Petković je bio načelnik Glavnog stožera HVO-a. U periodu od približno 24. jula 1993. do 9. novembra 1993., Slobodan Praljak je bio načelnik Glavnog stožera HVO-a, a u istom periodu Milivoj Petković je bio zamjenik načelnika oružanih snaga HVO-a.

28. Dana 1. novembra 1992., Tihomir Blaškić je organizovao OZSB u tri operativne grupe, među kojima je bila i Druge operativna grupa. U zoni odgovornosti Druge operativne grupe nalazile su se opštine Kiseljak, Kreševo, Vareš i Kakanj.

29. Sve vrijeme na koje se odnosi Izmijenjena optužnica, uključujući i period od 12. maja 1993. do najranije 22. novembra 1993., Ivica Rajić je bio zapovjednik Druge operativne grupe sa sjedištem u Kiseljaku, a na taj položaj ga je postavio Tihomir Blaškić.

30. Kao zapovjednik Druge operativne grupe, Ivica Rajić je pod svojom komandom imao, pored ostalih, brigadu Bobovac iz Vareša, brigadu Kotromanić iz Kaknja i brigadu Ban Josip Jelačić iz Kiseljaka. Sve vrijeme na koje se odnosi Izmijenjena optužnica, svi zapovjednici i pripadnici ovih brigada bili su pod komandom Ivica Rajića i njemu podređeni.

31. Postrojba Maturice je bila postrojba HVO-a za posebne namjene (dalje u tekstu: PPN), koja je bila u sastavu brigade Ban Josip Jelačić sa sjedištem u Kiseljaku. Neposredni zapovjednik brigade Ban Josip Jelačić, uključujući i postrojbu za posebne namjene Maturice, bio je Mario Bradara, koji je, opet, bio pod komandom Ivica Rajića i njemu podređen. Postrojba Apostoli je bila još jedna postrojba HVO-a za posebne namjene, koja je prvo bila stacionirana u Travniku. U junu 1993., jedan dio Travničke brigade HVO-a i postrojba za posebne namjene Apostoli premješteni su u Kiseljak, stavljeni pod komandu Marija Bradare i bili mu podređeni, dok je sam Mario Bradara bio pod komandom Ivica Rajića i njemu podređen.

32. Sve vrijeme na koje se odnosi Izmijenjena optužnica, među zapovjednicima i pripadnicima posebnih postrojbi Maturice i Apostoli bili su Dominik Ilijašević zvani Como, Miroslav Anić zvani Firga, Marinko Kepić, Marinko Ljoljo, Marinko Šunjić, Marinko Jurišić zvani Špiro, Zdravko

Mihaljević zvani Pijuk, te Željko Bošnjak zvani Pajkan. Svi oni bili su pod komandom Marija Bradare i njemu podređeni, dok je Mario Bradara bio komandom Ivica Rajića i njemu podređen.

33. Sve vrijeme na koje se odnosi Izmijenjena optužnica [...] Ivica Rajić imao je komandu ili starješinsku odgovornost nad svim zapovjednicima i pripadnicima brigada Bobovac, Kotromanić i Ban Josip Jelačić, kao i nad postrojbama za posebne namjene Maturice i Apostoli. Sve vrijeme na koje se odnosi Optužnica, Ivica Rajić vršio je operativno i efektivno rukovođenje i komandovanje nad zapovjednicima i pripadnicima tih postrojbi.

34. U junu 1993., nakon jedne vojne akcije, Armija Bosne i Hercegovine (dalje u tekstu: ABiH) je zauzela dio opštine Kakanj. Nakon i zbog te vojne akcije, oko 13.000 bosanskih Hrvata (među kojima su bili i vojnici HVO-a iz brigade Kotromanić) napustili su, ne svojom voljom, područje opštine Kakanj i prešli u opštinu Vareš.

35. U junu 1993., HVO Vareš izdao je bosanskim Muslimanima u selima Daštansko i Stupni Do ultimatum da predaju svoje oružje. Stanovnici Daštanskog su predali svoje oružje. Prije isteka ultimatum, većina stanovnika Stupnog Dola pobjegla je u strahu od napada u susjedna sela, ali se vratila kući nakon nekoliko dana. HVO je znao da će, ako napadne Stupni Do da bi ga razoružao, ABiH izvršiti odmazdu, pa je povukao ultimatum i seljanima je bilo dozvoljeno da zadrže svoje oružje.

36. Dana 21. oktobra 1993., dok su se Ivica Rajić i Milivoj Petković nalazili u Kiseljaku, zapovjednik brigade Bobovac, stacionirane u Varešu, zatražio je pomoć da bi se odbranio od napada ABiH-a na vojne položaje HVO-a u opštini Vareš. Milivoj Petković je izdao naređenje Ivici Rajiću da angažuje snage HVO-a i da situaciju u gradu Varešu i okolini stavi pod svoju kontrolu.

37. Dana 21. oktobra 1993., Ivica Rajić je krenuo iz Kiseljaka s oko dvjesto vojnika HVO-a među kojima su bili i zapovjednici i vojnici postrojbi Maturice i Apostoli, te vojnici HVO-a iz Kiseljaka i Kaknja. Te snage su prešle preko teritorije pod kontrolom bosanskih Srba da bi u grad Vareš stigle 22. oktobra 1993. Među pripadnicima i zapovjednicima HVO-a koji su iz Kiseljaka došli u Vareš bili su i Dominik Ilijašević zvani Como, Miroslav Anić zvani Firga, Marinko Kepić, Marinko Ljoljo, Marinko Šunjić te Marinko Jurišić zvani Špiro.

38. Sve vrijeme na koje se odnosi Izmijenjena optužnica, uključujući 21. oktobar 1993. i nakon toga, Ivica Rajić je znao da su postrojbe HVO-a pod njegovom komandom, uključujući Maturice i brigadu Ban Josip Jelačić, učestvovala u nekoliko ranijih operacija usmjerenih

protiv sela bosanskih Muslimana u opštini Kiseljak i da su počinile zločine protiv bosanskih Muslimana, uključujući ubistvo, silovanje, uništavanje imovine, proizvoljno hapšenje, te fizički napad. Među zapovjednicima i vojnicima tih jedinica bili su Dominik Ilijašević zvaní Como, Miroslav Anić zvaní Firga i Marinko Ljoljo. Ivica Rajić je znao, na primjer, da su zapovjednici i pripadnici Maturica, među kojima je bio i Miroslav Anić zvaní Firga, sakatili bosanske Muslimane i vješali njihove odsječene glave na "otvorenoj tržnici" u gradu Kiseljaku. U isto vrijeme, Dominik Ilijašević zvaní Como vozio se po Kiseljaku s odrezanim uhom jednog Muslimana zakačenim za antenu svog auta.

39. Dana 23. oktobra 1993., načelnik Glavnog stožera HVO-a, Slobodan Praljak, izdao je Ivici Rajiću naređenje u kojem je rekao: "Sredite situaciju u Varešu bez milosti prema bilo kome, nađite ljude dorasle vremenu i zadacima." Za to naređenje Slobodana Praljka znali su lokalni zapovjednici i vojnici HVO-a i ono je doprinijelo daljnjem zaoštavanju ionako vrlo napetog i agresivnog odnosa prema bosanskim Muslimanima na području Vareša.

40. Sve vrijeme na koje se odnosi Izmijenjena optužnica, uključujući 21. oktobar 1993. i nakon toga, Ivica Rajić je znao šta su zapovjednici i pripadnici postrojbi Maturice i Apostoli u stanju učiniti, imajući u vidu njihovo ponašanje prema bosanskim Muslimanima i zločine nad njima, i naredio je tim postrojbama, u čijem su sastavu, pored ostalih, bili Dominik Ilijašević zvaní Como, Miroslav Anić zvaní Firga i Marinko Ljoljo, da učestvuju u operacijama HVO-a na području Vareša, uključujući akcije u Stupnom Dolu i na brdu Bogoš u oktobru 1993.

41. Sve vrijeme na koje se odnosi Izmijenjena optužnica, uključujući 21. oktobar 1993. i nakon toga, Ivica Rajić je znao da su se razni pripadnici HVO-a pod njegovom komandom i kontrolom, koji su došli s područja Kaknja nakon operacije ABiH-a u junu, ponašali izuzetno agresivno prema bosanskim Muslimanima u Varešu i da su pokazivali veliku želju da unište sve što nije hrvatsko. Ivica Rajić je naredio snagama HVO-a, među kojima su bili i vojnici iz Kaknja, da napadnu Stupni Do i brdo Bogoš i da uhapsu i pritvore vojno sposobne muškarce muslimanske nacionalnosti u gradu Varešu.

42. Kada je Ivica Rajić zapovjednicima i vojnicima HVO-a koji su mu bili podređeni i pod njegovom komandom izdao naređenje da napadnu Stupni Do i brdo Bogoš i da uhapsu i pritvore vojno sposobne muškarce muslimanske nacionalnosti u gradu Varešu, bio je svjestan da postoji znatna vjerovatnoća da će zločini za koje se tereti u Izmijenjenoj optužnici biti učinjeni, ali je usprkos tome izdao to naređenje, prekršivši tako član 7(1) Statuta MKSJ-a.

43. Stupni Do je bilo selo sa šezdesetak kuća, smješteno približno četiri kilometra jugoistočno od Vareša, sa oko 250 stanovnika, gotovo isključivo Muslimana. Dana 22. oktobra 1993., lokalnu Teritorijalnu obranu, odnosno braniocce ABiH-a u Stupnom Dolu, činilo je oko 35 osoba, od kojih su većina bili stanovnici Stupnog Dola. Od naoružanja su imali lovačke puške, nešto automatskog naoružanja i ručnih bombi, jedan raketni bacač, jedan minobacač i ograničenu količinu municije. Nekoliko mjeseci uoči napada, u nekim dijelovima sela i njegove okoline pripremljeno je nekoliko rovova. Branioci Stupnog Dola bili su u radio vezi sa komandantima ABiH-a u Dabrinama i u tim komunikacijama su koristili šifre.

44. Dana 22-23. oktobra 1993., Ivica Rajić je planirao i naredio snagama HVO-a pod svojom komandom i kontrolom da napadnu selo Stupni Do i brdo Bogoš. Među zapovjednicima i pripadnicima HVO-a koji su učestvovali u napadu na Stupni Do i brdo Bogoš, a koji su svi bili pod komandom Ivica Rajića i njemu podređeni, bili su Marinko Ljoljo, Dominik Ilijašević zvani Como, Miroslav Anić zvani Firga, Marinko Kepić i Marinko Jurišić zvani Špiro.

45. Dana 23. oktobra 1993., Ivica Rajić je naredio snagama HVO-a pod svojom komandom i kontrolom da pretraže muslimanske kuće u gradu Varešu, da uhapsu vojno sposobne muškarce muslimanske nacionalnosti i da ih pritvore. Na osnovu tog naređenja Ivica Rajića, snage HVO-a su uhapsile i pritvorile veliki broj muškaraca muslimanske nacionalnosti u gradu Varešu.

46. Dana 23. oktobra 1993., uz odobrenje svojih pretpostavljenih iz HVO-a, Ivica Rajić je naredio da se pritvori nekoliko bosanskih Hrvata, lokalnih funkcionera u Varešu, koji su se miješali u njegove operacije. Na osnovu tog naređenja, snage HVO-a su i pritvorile nekoliko lokalnih funkcionera.

47. Dana 23. oktobra 1993., Ivica Rajić je izvijestio Darija Kordića, Milivoja Petkovića, Tihomira Blaškića i Marija Bradaru (zapovjednika brigade Ban Josip Jelačić) o sljedećem:

...Izvršio sam procjenu i u jutarnjim satima izveo napadno djelovanje na Stupni Do i Bogoš. Objekat Bogoš je zaposjednut od naših snaga, a u selu Stupni Do ostalo je dvadesetak naoružanih MOS-ovaca i nešto civila u potpunom okruženju. Veliki broj MOS-ovaca i nešto civila je pobijen, a naši gubici su dva poginula i sedam ranjenih, svi van životne opasnosti.

Grad Vareš je očišćen, svi vojno sposobni Muslimani - stavljeni pod prismotru.

Zbog pokušaja opstrukcije planiranih aktivnosti stavio sam u izolaciju gospodu Antu Pejčinovića, Zvonka Dužnovića i Ivicu Gavranu. Zapovjednik brigade [Bobovac] je u teškom depresivnom stanju i nije u stanju da vrši dužnost. U prilogu vam upućujem pismo koje sam prije dva dana dobio od zapovjednika Emila Haraha.

Vareš je od danas hrvatski, borit ćemo se da ostane - morate mi pomoći.

48. Najkasnije od 25. oktobra 1993., Ivica Rajić je, na osnovu toga što je lično obišao dotična područja, bio svjestan da su zapovjednici i vojnici HVO-a pod njegovom komandom i njemu podređeni, počinili teške zločine tokom tih operacija, i to tako što su koristili prekomjernu silu, ubijali muslimanske civile, nečovječno postupali i uništavali imovinu širokih razmjera.

49. U Stupnom Dolu, zapovjednici i vojnici HVO-a pod komandom Ivice Rajića prisilili su civile, bosanske Muslimane, da napuste svoje domove i skloništa, pljačkali njihove dragocjenosti, hotimično ubijali muslimanske muškarce, žene i djecu i seksualno zlostavljali muslimanske žene. Dvanaest seljana muslimanske nacionalnosti natjerali su da uđu u jednu šupu koju su potom vojnici HVO-a zapalili (ali su seljani uspjeli da pobjegnu iz te šupe). U napadu HVO-a na Stupni Do, kojim je komandovao Ivica Rajić, poginulo je najmanje 37 bosanskih Muslimana, i to muškaraca, žena, staraca i djece (otprilike šestoro njih su bili borci). Dana 23.-24. oktobra 1993., veliki dio sela je bio u potpunosti ili djelimično uništen.

50. Od bosanskih Muslimana koji su poginuli u tom napadu, ubijeni su barem sljedeći:

a. Tri muškarca Muslimana i jedna žena pogubljeni su tako što su ubijeni iz vatrenog oružja ili zaklani.

b. Jedan vojnik HVO-a je odveo jednu ženu u neku kuću, gdje je ta žena pogubljena.

c. U jednoj kući su pronađena spaljena tijela dvije starice, od kojih je jedna bila invalid.

d. Jedan muškarac Musliman ustrijeljen je nekoliko puta iz neposredne blizine zato što je odbio da svoj novac preda jednom vojniku HVO-a.

e. Kada je grupa Muslimana (jedan muškarac, devet žena i troje djece) pokušala da pobjegne, muškarac iz te grupe je ubijen iz vatrenog oružja (njegovo poluizgorjelo tijelo je kasnije pronađeno na mjestu gdje je bio ubijen), a dvije žene i sve troje djece su ubijeni ispred svoje kuće. Tri muslimanske djevojke koje su prvobitno izbjegle susret s vojnicima HVO-a pronađene su kasnije kako se skrivaju u jednom malom podrumu i potom ubijene.

f. Na istoj lokaciji gdje su se desili događaji opisani u pasusu "e", pronađeno je sedam izgorjelih tijela članova jedne muslimanske porodice (dva muškarca, tri žene i dva djeteta od dvije i tri godine) u skloništu u kojem su se skrivali.

g. Jedan muškarac muslimanske nacionalnosti, koji je bio teško ranjen u obje noge, odnesen je u kuću koju su kasnije vojnici HVO-a zapalili. (Izgorjelo tijelo tog muškarca je kasnije pronađeno u toj kući, zajedno s još jednim izgorjelim tijelom).

h. Jedna Muslimanka je odvedena u jednu sobu i ustrijeljena, a kuća je zatim zapaljena.

51. U gradu Varešu, zapovjednici i vojnici HVO-a pod komandom i kontrolom Ivica Rajića, uključujući i pripadnike postrojbe Apostoli i postrojbi Vojne policije, uhapsili su više od 250 muškaraca, bosanskih Muslimana (od kojih su većina, ali ne svi, bili starosne dobi vojnih obveznika), i zatočili ih u škole "Ivan Goran Kovačić" i "Vladimir Nazor". Tokom hapšenja gorepomenutih muškaraca muslimanske nacionalnosti, zapovjednici i vojnici HVO-a su ulazili u njihove kuće, fizički i psihički maltretirali stanare i prisutne osobe, te otimali njihove dragocjenosti. Vojnici HVO-a su tukli i zlostavljali zatočene muškarce, bosanske Muslimane.

52. U periodu od večeri 23. oktobra 1993. do 26. oktobra 1993., Ivica Rajić je odbio nekoliko zahtjeva Zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija (UNPROFOR) za ulazak u Stupni Do i dvije škole u gradu Varešu u cilju obavljanja istrage o događajima na tim lokacijama. Dana 24. oktobra 1993., Ivica Rajić je zatražio od svojih pretpostavljenih iz HVO-a, među kojima je bio i Slobodan Praljak, da se jedinicama UNPROFOR-a izda upozorenje da se povuku iz tog područja, jer, u suprotnom, on neće snositi odgovornost za posljedice. (Ivica Rajić tvrdi da je spriječio UNPROFOR da uđe u Stupni Do zato što je mislio da bi ABiH pokušala iskoristiti prisustvo UNPROFOR-a da stekne vojnu prednost). Dana 24. oktobra 1993., jedan visoki član Glavnog stožera HVO-a izdao je Ivici Rajiću sljedeće naređenje: "Razmjestiti protuoklopna oružja oko UN (Nordijskih snaga), upozoriti ih, ako u slučaju bilo na koji način onemoguće naše djelovanje u borbi protiv MOS-a da će ih naše snage uništiti." U noći 24. oktobra 1993., snage HVO-a podređene Ivici Rajiću i pod njegovom komandom otvorile su vatru na dva oklopna transportera UNPROFOR-a koji su bili korišteni kao osmatračnice u gradu i oko grada Vareša, kao i na štab UNPROFOR-a u opštini Vareš.

53. Ivica Rajić je otišao iz Vareša 26. oktobra 1993. predavši komandu Bori Malbašiću i Krešimiru Božiću. U periodu približno od 23. oktobra do 3. novembra 1993., u gradu Varešu, zapovjednici i vojnici HVO-a pod komandom i kontrolom Ivica Rajića pljačkali su i prisvajali imovinu Muslimana, otimali Muslimanima dragocjenosti i seksualno zlostavljali Muslimanke.

54. Nijedna radnja ili propust koji se ovom Izmjenjenom optužnicom stavljaju optuženom na teret nisu bili opravdani vojnom nuždom.

55. Dana 26. oktobra 1993., u odgovor na navode u sredstvima javnog informisanja o zvjerstvima koje je HVO počinio u Varešu i Stupnom Dolu, Milivoj Petković je Ivici Rajiću i Emilu Harahu, kojeg je Ivica Rajić prethodno razriješio komandnih dužnosti, izdao pismeno naređenje da istraže šta se desilo. Najkasnije u jutarnjim časovima 24. oktobra 1993., Ivica Rajić je uz odobrenje ili potvrdu svog pretpostavljenog, Tihomira Blaškića, smijenio Emila Haraha s dužnosti zapovjednika brigade Bobovac. Haraha je na tom položaju zamijenio Krešimir Božić.

56. Istog dana, organi vlasti HVO-a, među kojima je bio i Milivoj Petković, obavijestili su Ivicu Rajića da je cilj pismenog naređenja bio da se udovolji međunarodnoj zajednici i da Ivica Rajić, u stvari, ne treba pokretati istragu. Milivoj Petković je rekao Ivici Rajiću da će istragu voditi Sigurnosno-izvještajna služba HVO-a i da će tom istragom rukovoditi Ivan Bandić.

57. Po uputama svojih pretpostavljenih iz HVO-a, među kojima je bio i Milivoj Petković, Ivica Rajić je učestvovao u prikrivanju zločina počinjenih u gradu Varešu i njegovoj okolini i u Stupnom Dolu. Prikrivanje je obuhvatalo i lažnu istragu s namjerom da se sakrije prava priroda i obim počinjenih zločina. Ivica Rajić je potpisao izvještaje o istrazi koje je pripremio SIS, znajući da su u njima navedene lažne informacije. U sklopu tog prikrivanja, Milivoj Petković je naredio Ivici Rajiću da promijeni svoje ime u "Viktor Andrić".

58. U stvari, HVO nije nikad izvršio pravu istragu o događajima koji su se desili u gradu Varešu ili u Stupnom Dolu i nijednom vojniku ni zapovjedniku HVO-a, pa tako ni Ivici Rajiću, nikad nije izrečena nikakva kazna ni disciplinska mjera, niti je bio razriješen dužnosti zbog onoga što se desilo u tim mjestima.

59. Sve vrijeme na koje se odnosi Izmijenjena optužnica, uključujući 21. oktobar 1993. i nadalje, Ivica Rajić je znao ili je bilo razloga da zna da se njemu podređeni zapovjednici i vojnici HVO-a koji su bili pod njegovom efektivnom kontrolom, spremaju počinuti krivična djela navedena u Izmijenjenoj optužnici, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela [...].

60. Sve vrijeme na koje se odnosi Izmijenjena optužnica, uključujući 23. oktobar 1993. i nadalje, Ivica Rajić je znao ili je bilo razloga da zna da su njemu podređeni zapovjednici i vojnici HVO-a koji su bili pod njegovom efektivnom kontrolom, počinili krivična djela navedena u Izmijenjenoj optužnici, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da ih kazni [...].

61. Dana 1. novembra 1993., HVO je Ivicu Rajića unaprijedio u čin pukovnika u aktivnoj službi.

62. Dana 22. novembra 1993., nakon promjena u ustrojstvu Zbornog područja Vitez, Druga operativna grupa HVO-a je promijenila naziv u Izmješteno zapovjedno mjesto Kiseljak/IZM-1 Zbornog područja Vitez. Istog dana, Tihomir Blaškić je imenovao Ivicu Rajića za zapovjednika Izmještenog zapovjednog mjesta Kiseljak/IZM-1.

63. Dana 27. decembra 1993., Ivica Rajić je obavijestio organe vlasti HVO-a, među kojima je bio i Milivoj Petković, da po naređenju mijenja ime u "Viktor Andrić".

64. Dana 30. decembra 1993., HVO je razriješio "Ivicu Rajića" zapovjednih dužnosti i na njegovo mjesto postavio "Viktora Andrića", što je bio gest koji je trebao da sugeriše međunarodnoj zajednici da je Ivica Rajić kažnjen i smijenjen s dužnosti zapovjednika zbog onoga što se desilo u Varešu i Stupnom Dolu.

65. U stvari, Ivica Rajić (koristeći ime "Viktor Andrić") je sve vrijeme na koje se odnosi Optužnica ostao zapovjednik u HVO-u i nadređen istim onim zapovjednicima i vojnicima HVO-a koji su, kao njegovi podređeni, počinili zločine u Varešu i Stupnom Dolu i koji za te učinjene zločine nikad nisu bili kažnjeni, niti im je izrečena ikakva disciplinska mjera.

66. Kao dodatni dio ove činjenične osnove, Ivica Rajić se slaže da bi Tužilaštvo svojim dokaznim materijalom van razumne sumnje dokazalo sljedeće:

a. prema popisu stanovništva iz 1991., nacionalni sastav stanovništva u opštini Vareš prije početka rata bio je kao što slijedi: od ukupno 22.203 stanovnika u opštini, njih 40,6% su se izjasnili kao Hrvati (9.015), 30,23% kao Muslimani (6.712), 16,41% kao Srbi i 12,73% kao ostali.

b. Sve vrijeme na koje se odnosi Izmijenjena optužnica, u Bosni i Hercegovini je postojalo stanje međunarodnog oružanog sukoba, pri čemu je Republika Hrvatska, kao nezavisna država, sa svojom vladom, oružanim snagama i predstavnicima učestvovala u oružanom sukobu protiv bosanskih Muslimana na teritoriji Bosne i Hercegovine kao nezavisne države. Zločini navedeni u Izmijenjenoj optužnici bili su počinjeni u kontekstu tog sukoba i bili su povezani s njim.

c. Sve radnje i propusti koji se navode u Izmijenjenoj optužnici bili su počinjeni nad osobama ili se odnose na osobe zaštićene Ženevskim konvencijama iz 1949. (i njihovim Dopunskim protokolima) i zakonima i običajima ratovanja.

d. Sve radnje i propusti koji se navode u Izmijenjenoj optužnici bili su počinjeni nad imovinom ili se odnose na imovinu zaštićenu Ženevskim konvencijama iz 1949. (i njihovim Dopunskim protokolima) i zakonima i običajima ratovanja.

III. MJERODAVNO PRAVO

67. Odredbe Statuta i Pravilnika koje se odnose na odmjeravanje kazne navedene su niže u tekstu. Mjerodavni članovi Statuta su sljedeći:

Član 24 Krivične sankcije

1. Krivične sankcije koje izriče pretresno vijeće ograničene su na kaznu zatvora. Prilikom određivanja kazne zatvora pretresno vijeće imaće u vidu opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije.

2. Prilikom izricanja kazni, pretresna vijeća uzimaju u obzir faktore poput težine krivičnog djela i ličnih prilika osuđenika.

[...]

Član 27 Izvršenje kazne

Kazna zatvora izdržava se u državi koju Međunarodni sud odredi s popisa država koje su Savjetu bezbjednosti izrazile spremnost da prihvate osuđene osobe. Kazna zatvora izdržava se u skladu s važećim zakonskim propisima dotične države i pod nadzorom Međunarodnog suda.

68. Mjerodavne odredbe Pravilnika glase kako slijedi:

Pravilo 100 Postupak za odmjeravanje kazne u slučaju potvrđnog izjašnjanja o krivici

(A) Ako pretresno vijeće optuženog proglasi krivim nakon potvrđnog izjašnjanja o krivici, tužilac i odbrana mogu podnijeti sve relevantne informacije koje mogu pomoći pretresnom vijeću u odmjeravanju odgovarajuće kazne.

(B) Presuda se izriče javno i u prisustvu osuđenog, osim u slučaju predviđenom odredbama pravila 102(B).

Pravilo 101 Kazne

(A) Osoba proglašena krivom može biti osuđena na kaznu zatvora, uključujući i doživotnu kaznu zatvora.

(B) Prilikom odmjeravanja kazne pretresno vijeće uzima u obzir faktore spomenute u članu 24(2) Statuta, te faktore kao što su:

(i) sve otežavajuće okolnosti;

(ii) sve olakšavajuće okolnosti, uključujući i značajnu saradnju osuđenog s tužiocem prije ili poslije izricanja;

(iii) opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije;

[...]

(C) Osuđenom će se u izdržavanje kazne uračunati eventualno vrijeme koje je proveo u pritvoru čekajući na predaju Međunarodnom sudu ili čekajući na suđenje ili žalbeni postupak.

69. U kontekstu ovog Međunarodnog suda, svrha kažnjavanja jeste da se u odnosu na počinioca, žrtve i javnost pojača pravomoćnost i djelotvornost prekršenih pravila međunarodnog humanitarnog prava. Da bi se ta svrha ostvarila, kazna treba da bude srazmjerna težini krivičnih djela. U tom smislu, član 24 Statuta zahtijeva da pretresna vijeća uzmu u obzir težinu krivičnog djela i da pritom imaju u vidu lične prilike optuženog. U Pravilniku se još konkretnije zahtijeva da se u obzir uzmu otežavajući i olakšavajući faktori, kao i praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije.

70. Stoga, Pretresno vijeće prilikom utvrđivanja kazne mora uzeti u obzir sljedeće faktore:

- težinu zločina;
- lične prilike osuđenika;
- sve otežavajuće okolnosti;
- sve olakšavajuće okolnosti; i
- opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije.

71. Prilikom utvrđivanja kazne, potvrdno izjašnjenje okrivici ima dvojak učinak. Ono predstavlja važan korak u procesu rehabilitacije počinioca, a ujedno, uz odgovarajuću kaznu, može da doprinese iscjeljenju društvene zajednice.

IV. FAKTORI ZA ODMJERAVANJE KAZNE

A. Težina zločina

1. Argumenti strana

72. Tužilaštvo u svom Podnesku u vezi s odmjeravanjem kazne, citirajući relevantnu praksu ovog Međunarodnog suda, tvrdi da je težina krivičnog djela ono što prevashodno treba uzeti u obzir

prilikom odmjeravanja kazne.²⁹ Kako tvrdi Tužilaštvo, Pretresno vijeće treba uzeti u obzir ne samo prirodu zločina, nego i konkretne okolnosti predmeta. Pretresno vijeće bi pritom trebalo da odvagne u kvantitativnom smislu broj žrtava, a u kvalitativnom smislu patnje koje su tim žrtvama nanesene. Pored toga, Tužilaštvo tvrdi da je težina zločina faktor koji se treba razmatrati odvojeno od kažnjivog učešća dotičnog pojedinca.³⁰

73. Tužilaštvo tvrdi da zločini za koje se Ivica Rajić izjasnio krivim spadaju “u najužasnije zločine koje jedno ljudsko biće može učiniti nad drugim”.³¹ Tužilaštvo takođe navodi da su vijesti o zločinima učinjenim 23. oktobra 1993. ili neposredno nakon toga odmah objavljene i emitovane širom svijeta i da su istog trenutka zaokupile pažnju Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija.³² Dana 28. oktobra 1993., samo pet dana nakon što su izvršeni zločini u Stupnom Dolu, predsjedavajući Savjeta bezbjednosti je od generalnog sekretara zatražio izvještaj o tom “pokolju” “što je prije moguće”.³³

74. Izuzetno brutalna i užasavajuća priroda zločina naglašena je i u Podnesku Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne. Stanovnici Vareša su istjerani iz svojih domova, neki tek poluodjeveni, te sistematski zlostavljani.³⁴ Tokom zatočeništva u školama “Ivan Goran Kovačić” i “Vladimir Nazor”, zarobljenici (među kojima su često bili članovi istih porodica) prisiljavani su da tuku jedni druge.³⁵ Štaviše, tokom napada na Stupni Do i brdo Bogoš, nekoliko civila je zaklano, a Muslimanke su seksualno zlostavljane.³⁶ Neki muškarci i žene pogubljeni su pred svojim srodnicima.³⁷ Na pretresu o kazni, Tužilaštvo je naglasilo činjenicu da su tri djevojke, Muslimanke, koje su prvobitno izbjegle susret s vojnicima HVO-a, pronađene kako se skrivaju u jednom malom podrumu i potom ubijene.³⁸ Sedmoro članova jedne muslimanske porodice, među kojima je bilo i dvoje djece, pronađeno je spaljeno u svojoj kući.³⁹ Pored toga, kako se navodi u Podnesku Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, “jedna od žrtava je ostala bez većine članova svoje porodice (roditelja, supruge i djeteta), dok mnogi drugi oplakuju smrt svojih roditelja, muževa i

²⁹ Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 11.

³⁰ *Ibid.*, par. 12.

³¹ Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 13; pretres o kazni, str. 185.

³² Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 14; pretres o kazni, str. 183.

³³ Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 14; pretres o kazni, str. 183-184.

³⁴ Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 17; pretres o kazni, str. 186.

³⁵ Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 17.

³⁶ *Ibid.*, par. 18.

³⁷ *Ibid.*, par. 28.

³⁸ Pretres o kazni, str. 187.

³⁹ *Ibid.*

djece”.⁴⁰ U tom napadu, selo Stupni Do je bilo skoro potpuno uništeno, a većina njegovih stanovnika ostala je bez svega što je cijelog života sticala svojim radom.⁴¹

75. Odbrana u odgovor na Podnesak Tužilaštva navodi pet argumenata.

76. Kao prvo, ona se osvrnula na ulogu optuženog u događajima koji se razmatraju i ustvrdila da “[...] analiza činjenica i uloge optuženog Ivice Rajića, ne zanemarujući težinu krivičnih djela, dovodi do zaključka da ga njegov lični položaj - njegovo učešće, njegovo ponašanje prije i nakon činjenja krivičnih djela, način na koji su ona učinjena, okolnosti koje su dovele do činjenja krivičnih djela, broj žrtava i ostale posljedice - ne svrstava među najteže počinioce [...]”.⁴²

77. Kao drugo, odbrana upućuje na opštu težinu kategorije krivičnih djela za koja se optuženi izjasnio krivim i tvrdi, pozivajući se bez navođenja daljnjih konkretnih detalja na “kaznu izrečenu Dušku Tadiću”, da su teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949., kažnjive po članu 2 Statuta, manje teška krivična djela od zločina protiv čovječnosti, koji su navedeni u članu 5 Statuta.⁴³

78. Kao treće, odbrana tvrdi da bi Pretresno vijeće trebalo da uzme u obzir i opšti kontekst u kojem su krivična djela učinjena.⁴⁴ U vrijeme na koje se odnosi Izmijenjena optužnica, sve tri strane u sukobu bile su aktivne i vršile su intenzivne vojne operacije. “U tom periodu, u kojem su izvršeni napadi na brdo Bogoš, Kopljare i Vareš, svako pojedino brdo je bilo od strateškog značaja.”⁴⁵ Stupni Do je bio posebno važan u vojnom i strateškom pogledu.⁴⁶ Odbrana dalje tvrdi da se tokom neprijateljstava tu nalazila jedna muslimanska brigada: “[...] dokumenti Armije BiH pokazuju da je na tom području, suprotno nadležnim organima, djelovala 7. muslimanska brigada 3. korpusa, da su među njenim vojnicima bili i mudžahedini, te da je ona bila pod direktnom komandom g. Alije Izetbegovića, iako su se Vareš i Stupni Do nalazili u zoni odgovornosti 2. korpusa [...]”.⁴⁷

79. Kao četvrto, odbrana tvrdi da izjave nekoliko očevidaca i dokumenti koji su dostavljeni Pretresnom vijeću pokazuju da Stupni Do nije bio nebranjeno selo, nego da je, naprotiv, imalo organizovani sistem odbrane i da je pružilo jak oružani otpor napadu.⁴⁸

⁴⁰ Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 28.

⁴¹ *Ibid.*, par. 25.

⁴² Podnesak odbrane u vezi s odmjeravanjem kazne, par.13.

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ Pretres o kazni, str. 219-223.

⁴⁵ Podnesak odbrane u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 14; pretres o kazni, str. 219-223, 245.

⁴⁶ Podnesak odbrane u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 18.

⁴⁷ *Ibid.*, par. 14.

⁴⁸ Podnesak odbrane u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 14; pretres o kazni, str. 221, 229.

80. Na koncu, odbrana tvrdi da Ivica Rajić nije bio svjestan mnogih incidenata verbalnog i fizičkog zlostavljanja tokom opsade Vareša.⁴⁹ Štaviše, nijedan od zatočenika u školama nije bio ubijen⁵⁰ niti je pretrpio povrede opasne po život.⁵¹

2. Diskusija

81. Statut predviđa da pretresna vijeća prilikom odmjeravanja kazne trebaju da uzmu u obzir težinu krivičnog djela.⁵² U praksi Međunarodnog suda dodatno je naglašeno da je težina krivičnog djela najvažniji kriterij prilikom odmjeravanja primjerene kazne.⁵³

82. Prilikom utvrđivanja težine zločina, Pretresno vijeće će uzeti u obzir pravnu prirodu učinjenih krivičnih djela, njihov obim i brutalnost, posljedice koje su zbog tih krivičnih djela pretrpjele žrtve i njihove porodice, kao i učešće optuženog u tim djelima.

(a) Priroda krivičnih djela

83. Odbrana u svom podnesku tvrdi da su ratni zločini manje teški od zločina protiv čovječnosti.⁵⁴ Međutim, u praksi ovog Međunarodnog suda dosljedno je zastupan stav da “u pravu nema razlike u težini između zločina protiv čovječnosti i ratnog zločina”.⁵⁵ Težina zločina treba da se ocjenjuje u svjetlu konkretnih okolnosti svakog predmeta.

(b) Obim i brutalnost krivičnih djela

84. Pretresno vijeće smatra da su krivična djela za koja se Ivica Rajić izjasnio krivim izuzetno teške prirode, kao što pokazuju sljedeći događaji navedeni u Činjenicama:

- tri muškarca Muslimana i jedna žena pogubljeni su tako što su ubijeni iz vatrenog oružja ili zaklani;⁵⁶
- jedan vojnik HVO-a je odveo jednu ženu u neku kuću, gdje je ta žena pogubljena;⁵⁷
- u jednoj kući su pronađena spaljena tijela dvije starice, od kojih je jedna bila invalid;⁵⁸

⁴⁹ *Ibid.*, par. 17.

⁵⁰ Pretres o kazni, str. 224.

⁵¹ *Ibid.*, str. 225.

⁵² Član 24(2) Statuta.

⁵³ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 1225, potvrđeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Čelebići*, par.731.

⁵⁴ Vidi *supra* par. 77.

⁵⁵ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Tadić*, par. 69; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 243; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 851, Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 511.

- jedan muškarac Musliman ustrijeljen je nekoliko puta iz neposredne blizine zato što je odbio da svoj novac preda jednom vojniku HVO-a,⁵⁹
- kada je grupa Muslimana (jedan muškarac, devet žena i troje djece) pokušala da pobjegne, muškarac iz te grupe je ubijen iz vatrenog oružja (njegovo poluizgorjelo tijelo je kasnije pronađeno na mjestu gdje je bio ubijen), a dvije žene i sve troje djece su ubijeni ispred svoje kuće;⁶⁰
- tri djevojke, Muslimanke, koje su prvobitno izbjegle susret s vojnicima HVO-a pronađene su kako se skrivaju u jednom malom podrumu i potom ubijene;⁶¹
- spaljena tijela sedmoro članova jedne muslimanske porodice, to jest dva muškarca, tri žene i dva djeteta od dvije i tri godine, pronađena su u skloništu u kojem su se skrivali;⁶²
- jedan muškarac, Musliman, koji je bio teško ranjen u obje noge, odnesen je u kuću koju su kasnije vojnici HVO-a zapalili;⁶³
- jedna Muslimanka je odvedena u jednu sobu i ustrijeljena, a zatim je ta kuća zapaljena;⁶⁴
- uništen je veći dio sela Stupni Do;⁶⁵
- stanovnici Vareša su istjerani iz svojih domova i sistematski zlostavljani;⁶⁶ i
- dok su bili zatočeni u školama “Ivan Goran Kovačić” i “Vladimir Nazor”, zatočenike su tukli i zlostavljali vojnici HVO-a.⁶⁷

85. U napadu na Stupni Do ubijeno je najmanje trideset sedam muškaraca, žena, staraca i djece, bosanskih Muslimana, od kojih su približno šestoro bili borci.⁶⁸

⁵⁶ Činjenice, *supra* par. 50.

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ Činjenice, *supra* par. 50; pretres o kazni, str. 192.

⁶² *Ibid.*, par. 50.

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ Činjenice, *supra* par. 49; pretres o kazni, str. 191. Razaranje sela je ilustrovano video-snimkom koji je prikazan na pretresu o kazni.

⁶⁶ Činjenice, *supra* par. 51.

⁶⁷ *Ibid.*, par. 51.

⁶⁸ *Ibid.*, par. 49.

86. Kao što pokazuju gorenavedeni događaji, Pretresno vijeće konstatuje da zločini nisu samo činjeni u širokim razmjerama, nego i da su bili posebno nasilne prirode. Međutim, Pretresno vijeće takođe primjećuje da su se ti događaji desili u relativno kratkom periodu od nekoliko dana. Vijeće takođe uzima u obzir opšti kontekst u kojem su zločini izvršeni. Prema navodima u Činjenicama, za vrijeme napada u Stupom Dolu je bilo oko 35 “branilaca” ABiH-a.⁶⁹ Od naoružanja su imali “[...] lovačke puške, nešto automatskog naoružanja i ručnih bombi, jedan raketni bacač, jedan minobacač i ograničenu količinu municije”.⁷⁰ Takođe su iskopali rovove u nekim dijelovima sela i njegove okoline. Pored toga, u Činjenicama stoji da je u napadu poginulo približno šest muslimanskih boraca.⁷¹ U stvari, Tužilaštvo je na pretresu o kazni priznalo da Stupni Do nije bio “potpuno nebranjeno selo”.⁷²

87. Konačno, Pretresno vijeće smatra da to što su predmetni događaji odmah zaokupili pažnju Savjeta bezbjednosti i što je o njima opsežno izvještavano u medijima nema nikakvog uticaja na utvrđivanje težine krivičnih djela. Zapravo, težina ovih krivičnih djela nema nikakve veze s pomenutom pažnjom ili medijskim izvještajima.⁷³ Kad bi imala veze, onda bi težina dvaju inače identičnih krivičnih djela bila različita ovisno o tome koliku su pažnju međunarodne javnosti privukla ili o tome koliko je o njima izvještavano u medijima.

(c) Uloga Ivica Rajića

88. Pretresno vijeće naglašava posebnu težinu ponašanja Ivica Rajića u sklopu krivičnih djela za koja se izjasnio krivim. Prema navodima iz Činjenica, Ivica Rajić, koji je bio zapovjednik Druge operativne grupe HVO-a u Operativnoj zoni Središnja Bosna stacioniranoj u Kiseljaku, nije samo *planirao*, nego i *naredio* napade na Stupni Do i brdo Bogoš,⁷⁴ te *naredio* da se u gradu Varešu prikupi više od dvije stotine pedeset muškaraca, bosanskih Muslimana,⁷⁵ svjestan da postoji znatna vjerovatnoća da će provođenje njegovih naređenja dovesti do vršenja krivičnih djela.⁷⁶

89. Pored toga, “kada je Ivica Rajić zapovjednicima i vojnicima HVO-a koji su mu bili podređeni i pod njegovom komandom izdao naređenje da napadnu Stupni Do i brdo Bogoš i da

⁶⁹ *Ibid.*, par. 43.

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ *Ibid.*, par. 49.

⁷² Pretres o kazni, str. 260.

⁷³ *Ibid.*, str. 201.

⁷⁴ Činjenice, *supra* par. 44.

⁷⁵ *Ibid.*, par. 45.

⁷⁶ *Ibid.*, par. 42. U vezi s hapšenjem velikog broja muškaraca, Muslimana, u gradu Varešu, Pretresno vijeće primjećuje da Ivica Rajić nije osuđen po tački 5 Izmijenjene optužnice (“protipravno zatočenje civila”). On, međutim, jeste proglašen krivim po tački 3 (“nečovječno postupanje”) za zločine počinjene dok su se ti muškarci, Muslimani, nalazili u zatočeništvu u školama “Ivan Goran Kovačić” i “Vladimir Nazor”.

uhapse i pritvore vojno sposobne muškarce muslimanske nacionalnosti u gradu Varešu, bio je svjestan da postoji znatna vjerovatnoća da će zločini za koje se tereti u Izmijenjenoj optužnici biti učinjeni, ali je usprkos tome izdao to naređenje, prekršivši tako član 7(1) Statuta MKSJ-a”.⁷⁷ S tim u vezi, Pretresno vijeće podsjeća, kao što je navedeno u Činjenicama, da je Ivice Rajić znao da su snage pod njegovom komandom prethodno učestvovala u nekoliko operacija u opštini Kiseljak usmjerenih protiv sela u kojima su živjeli bosanski Muslimani i da su počinile zločine nad bosanskim Muslimanima, uključujući ubistvo, silovanje, uništavanje imovine, proizvoljno hapšenje, te fizički napad.⁷⁸ Iako su se ti događaji desili prije zločina za koje se optuženi izjasnio krivim, oni idu u prilog zaključku da je kažnjivo ponašanje Ivice Rajića bilo izuzetno teške prirode.

90. Štaviše, prema navodima iz Činjenica, “[s]ve vrijeme na koje se odnosi Izmijenjena optužnica, uključujući 21. oktobar 1993. i nadalje, Ivice Rajić je znao ili je bilo razloga da zna da se njemu podređeni zapovjednici i vojnici HVO-a koji su bili pod njegovom efektivnom kontrolom, spremaju počiniti krivična djela navedena u Izmijenjenoj optužnici, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela”.⁷⁹

91. Međutim, Pretresno vijeće takođe primjećuje da je Ivice Rajić djelovao po naređenjima svojih pretpostavljenih: “[d]ana 23. oktobra 1993., načelnik Glavnog stožera HVO-a, Slobodan Praljak, izdao je Ivici Rajiću naređenje u kojem je rekao: 'Sredite situaciju u Varešu bez milosti prema bilo kome, nađite ljude dorasle vremenu i zadacima’.”⁸⁰

(d) Ukupne posljedice zločina koje su pretrpjele žrtve i njihove porodice

92. Pretresno vijeće smatra da se prilikom procjene težine zločina trebaju uzeti u obzir posljedice koje su pretrpjele žrtve i njihove porodice zbog zločina koje je učinio Ivice Rajić.

93. S tim u vezi, Pretresno vijeće primjećuje da je u Drugostepenoj presudi u predmetu *Krnojelac* Žalbeno vijeće smatralo da “sudska praksa nekih nacionalnih pravosudnih sistema pokazuje da pretresno vijeće kod odlučivanja o sankciji može ipak uzeti u obzir posljedice zločina za porodicu žrtve”⁸¹ i da bi, “čak i kada se rodbinska veza ne utvrdi, Pretresno vijeće imalo razloga

⁷⁷ Činjenice, *supra* par. 42.

⁷⁸ *Ibid.*, par. 38.

⁷⁹ *Ibid.*, par. 59.

⁸⁰ *Ibid.*, par. 39.

⁸¹ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 260.

da pretpostavi da je optuženi znao da njegova žrtva nije živjela odvojena od svega, već je bila povezana s pojedinim ljudima”.⁸²

94. Pored toga, u Prvostepenoj presudi u predmetu *Čelebići* navedeno je da je “[t]ežina krivičnih djela reda veličine za koje se optuženi terete uvijek određivana na osnovu djelovanja na žrtvu ili na lica povezana sa krivičnim djelom i najbližu rodbinu”.⁸³

95. Pretresno vijeće se, na osnovu Činjenica⁸⁴ i dokaza koje je predložilo Tužilaštvo,⁸⁵ uvjerilo da su žrtve i njihova rodbina pretrpjeli tešku bol kao neposrednu posljedicu zločina. Taj se faktor, stoga, treba uzeti u obzir prilikom utvrđivanja težine krivičnih djela.

3. Zaključak

96. U zaključku, Pretresno vijeće konstatuje da kazna treba da odražava činjenicu da su zločini činjeni u širokim razmjerama, da su bili posebno nasilne prirode i da su kod žrtava i njihove rodbine izazvali tešku bol. Kazna treba da odražava i značaj uloge koju je u tim događajima odigrao Ivica Rajić, koji je po naređenjima svojih pretpostavljenih planirao i naredio napade, te naredio i da se uhapsu Muslimani, svjestan znatne vjerovatnoće da će provođenje njegovih naređenja dovesti do vršenja krivičnih djela.

B. Otežavajuće okolnosti

97. Pretresno vijeće će sada ispitati četiri otežavajuće okolnosti koje navodi Tužilaštvo, i to: položaj vlasti Ivica Rajića kao nadređenog, posebno ranjiv položaj nekih žrtava, učešće Ivica Rajića u prikrivanju i činjenica da je bio u bijegu i ometao provođenje pravde skoro osam godina.⁸⁶ Posljednja dva faktora biće analizirana zajedno.

1. Položaj vlasti i nadređeni položaj

(a) Argumenti strana

98. Tužilaštvo tvrdi da položaj vlasti Ivica Rajića treba smatrati otežavajućom okolnošću, s obzirom na dalekosežne posljedice zloupotrebe njegovih ovlaštenja i nadležnosti.⁸⁷

⁸² *Ibid.*

⁸³ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 1226.

⁸⁴ Činjenice, *supra* par. 50, 51, 52.

⁸⁵ Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, Povjerljivi prilozii B i H.

⁸⁶ *Ibid.*, par. 22-36.

⁸⁷ Pretres o kazni, str. 196-197, 259.

99. S tim u vezi, Tužilaštvo tvrdi da je Ivica Rajić bio na nadređenom položaju sve vrijeme na koje se odnosi Izmišljena optužnica. Ivica Rajić je bio zapovjednik Druge operativne grupe HVO-a u Operativnoj zoni Središnja Bosna stacioniranoj u Kiseljaku. Njegov neposredni pretpostavljeni bio je zapovjednik Zone, Tihomir Blaškić, a njegovi ostali pretpostavljeni bili su najviši zapovjednici HVO-a, Milivoj Petković i Slobodan Praljak.⁸⁸

100. Kako navodi Tužilaštvo, Ivica Rajić je efektivno rukovodio i komandovao nad barem četiri jedinice HVO-a koje su učestvovala u kažnjivom ponašanju: Kiseljačkom brigadom, vojnicima HVO-a iz Kaknja, te specijalnim postrojbama Maturice i Apostoli.⁸⁹

101. Tužilaštvo tvrdi i da je Ivica Rajić bio svjestan toga da su se osobe pod njegovom komandom ranije krajnje nedolično ponašale, ali da on nije kaznio ni spriječio takvo ponašanje. Štaviše, budući da su Ivicu Rajića mnogi njegovi podređeni smatrali junakom, “[č]injenica da razni primjeri prethodnog nedoličnog ponašanja nisu bili kažnjavani predstavljala je za njegove vojnike u operacijama od 22. do 24. oktobra 1993. ne baš suptilnu poruku u vezi s tim šta se od njih očekuje ili šta predstavlja prihvatljivo ponašanje”.⁹⁰

102. Pored toga, Tužilaštvo naglašava činjenicu da je Ivica Rajić 22. i 23. oktobra 1993. planirao i naredio napade na selo Stupni Do i brdo Bogoš.⁹¹ Dana 23. oktobra 1993., on je naredio i da se u gradu Varešu uhapsi više od 250 muškaraca Muslimana.⁹²

103. Konačno, na pretresu o kazni, Tužilaštvo je izjavilo da se propust Ivica Rajića da kazni učinioce zločina u Stupnom Dolu i Varešu treba uzeti u obzir kao otežavajući faktor.⁹³

104. Odbrana se slaže s tim da je Ivica Rajić bio na komandnom položaju sve vrijeme na koje se odnosi Izmišljena optužnica.⁹⁴

105. Međutim, odbrana osporava tvrdnju da je Ivica Rajić bio svjestan krivičnih djela koja su njegovi podređeni učinili prije napada na Stupni Do i da je, stoga, propustio da ih kazni.⁹⁵ Odbrana tvrdi da Ivica Rajić nije znao za ta krivična djela i da jeste preduzeo mjere da kazni učinioce onda

⁸⁸ Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 23.

⁸⁹ *Ibid.*

⁹⁰ *Ibid.*, par. 24.

⁹¹ *Ibid.*, par. 18.

⁹² *Ibid.*, par. 17.

⁹³ Pretres o kazni, str. 197, 259-260.

⁹⁴ Podnesak odbrane u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 23.

⁹⁵ Pretres o kazni, str. 227.

kada je raspolagao neposrednim dokazima.⁹⁶ Odbrana tvrdi i da je Ivica Rajić preduzeo sve nužne mjere da bi se proveo krivični postupak za zločine izvršene u Stupnom Dolu i Varešu.⁹⁷

(b) Diskusija

106. U praksi ovog Međunarodnog suda dosljedno se smatra da zloupotreba položaja vlasti shodno članu 7(1) Statuta predstavlja otežavajuću okolnost.⁹⁸ Pored toga, Žalbeno vijeće je u svojoj presudi u predmetu *Blaškić* konstatovalo da se nadređeni položaj optuženog po članu 7(3) Statuta takođe može uzeti u obzir kao otežavajući faktor u odmjeravanju kazne:

Kada se u okviru iste tačke Optužnice tereti za odgovornost i po članu 7(1) i po članu 7(3), i kada se zadovolje pravni zahtjevi vezani za obje kategorije odgovornosti, Pretresno vijeće treba donijeti osuđujuću presudu samo na osnovu člana 7(1) i smatrati nadređeni položaj optuženog otežavajućim faktorom prilikom odmjeravanja kazne.⁹⁹

107. Međutim, Pretresno vijeće primjećuje da, suprotno tvrdnjama Tužilaštva,¹⁰⁰ ono ima diskreciona ovlaštenja da utvrdi da li položaj vlasti Ivica Rajića predstavlja otežavajući faktor kod utvrđivanja njegove odgovornosti.¹⁰¹ Ista diskreciona ovlaštenja primjenjuju se i u vezi s njegovim nadređenim položajem shodno članu 7(3) Statuta.¹⁰² Štaviše, Žalbeno vijeće je u Presudi po žalbi na kaznu u predmetu *Momir Nikolić* i Drugostepenoj presudi u predmetu *Stakić* objasnilo da pretresna vijeća kod odmjeravanja kazne optuženom ne mogu njegov položaj vlasti ili nadređeni položaj uzeti dvaput u obzir – to jest, i prilikom razmatranja težine krivičnih djela i prilikom ispitivanja otežavajućih faktora.¹⁰³ Žalbeno vijeće je naglasilo činjenicu da “[d]vostruko uračunavanje žaliočeve uloge u zločinima nije dopustivo, budući da bi se time omogućilo da jedan te isti faktor dvaput štetno utiče na žaliočevu kaznu”.¹⁰⁴

108. Shodno ovoj praksi, Pretresno vijeće primjećuje da su položaj vlasti i nadređeni položaj Ivica Rajića već uzeti u obzir prilikom ispitivanja težine krivičnih djela.¹⁰⁵ Stoga, da bi izbjeglo “dvostruko uračunavanje” položaja vlasti i nadređenog položaja Ivica Rajića, Pretresno vijeće smatra da te faktore u ovom predmetu ne treba posmatrati kao odvojene otežavajuće okolnosti.

⁹⁶ Podnesak odbrane u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 24; pretres o kazni, str. 227.

⁹⁷ Pretres o kazni, str. 226.

⁹⁸ Vidi Presudu po žalbi na kaznu u predmetu *Momir Nikolić*, par. 61; Prvostepenu presudu u predmetu *Naletilić*, par. 758; Prvostepenu presudu u predmetu *Galić*, par. 765; Prvostepenu presudu u predmetu *Jokić*, par. 61-62.

⁹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 91.

¹⁰⁰ Pretres o kazni, str. 259.

¹⁰¹ Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 613; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 411.

¹⁰² Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 91.

¹⁰³ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Momir Nikolić*, par. 61; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 411.

¹⁰⁴ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Momir Nikolić*, par. 61.

¹⁰⁵ Vidi *supra* par. 90.

109. Uz to, Pretresno vijeće konstatuje da protivzakonita djela osoba podređenih Ivici Rajiću koja pominje Tužilaštvo i koja su počinjena prije događaja od 23. oktobra 1993. nisu krivična djela za koja se Ivica Rajić izjasnio krivim.¹⁰⁶ Ona samo pružaju kontekst u kojem je Ivica Rajić učestvovao u tim zločinima.¹⁰⁷ U tom smislu, Pretresno vijeće podsjeća da je težina krivičnih djela analizirana u svjetlu tih događaja.¹⁰⁸

110. Što se tiče argumenata odbrane da Ivica Rajić nije bio svjestan protivzakonitih djela svojih podređenih i da ih je kaznio kad je saznao da su ih činili, Pretresno vijeće ostaje pri stavu da se ti elementi kose s Činjeničnim osnovama.¹⁰⁹ Vijeće, stoga, odbija takve tvrdnje odbrane.

2. Ranjivost žrtava

(a) Argumenti strana

111. Tužilaštvo tvrdi da posljedice koje su žrtve pretrpjele zbog zločina, te posebna ranjivost tih žrtava, predstavljaju otežavajući faktor. Ono se poziva na Presudu u predmetu *Kunarac* u kojoj je Pretresno vijeće zauzelo stav da mladost nekoliko žrtava silovanja, od kojih je jedna imala samo 20 godina, predstavlja otežavajući faktor.¹¹⁰ Tužilaštvo takođe primjećuje da je Pretresno vijeće u Presudi u predmetu *Aleksovski* konstatovalo da činjenje nasilnih krivičnih djela nad ranjivim i bespomoćnim osobama može u određenim okolnostima da bude otežavajući faktor.¹¹¹

112. S tim u vezi, Tužilaštvo ističe štetne posljedice koje su pretrpjele žrtve u Stupnom Dolu i koje su trajale dugo poslije 23. oktobra 1993.: skoro potpuno uništenje sela, dugotrajne posljedice traume nanesene preživjelima i gubitak njihovih najdražih.¹¹² Tužilaštvo takođe primjećuje sljedeće:

U gradu Varešu, muškarci, Muslimani, su uhapšeni i zatočeni u dvije škole, gdje su ih pripadnici HVO-a surovo tukli i/ili tjerali da tuku jedni druge, i to često članove vlastitih porodica. Neke muškarce su tako surovo pretukli da su zadobili trajne povrede.¹¹³

113. Tužilaštvo, na koncu, tvrdi da je među žrtvama u Stupnom Dolu bilo petoro djece i najmanje četrnaest žena.¹¹⁴ Od tih žrtava, muškarci i žene su pogubljeni pred članovima svojih porodica, mlade žene su seksualno zlostavljane, a jedna žrtva je ostala bez većine članova svoje porodice.¹¹⁵

¹⁰⁶ Vidi Presudu po žalbi na kaznu u predmetu *Jokić*, par. 16-20.

¹⁰⁷ Vidi *supra* par. 89.

¹⁰⁸ *Ibid.*

¹⁰⁹ Vidi *supra* par. 59-60; pretres o kazni, str. 236. Na pretresu o kazni, Pretresno vijeće je podsjetilo da su strane dužne da se pridržavaju činjenica, kako su one navedene u Činjeničnim osnovama.

¹¹⁰ Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 27.

¹¹¹ *Ibid.*

114. Odbrana tvrdi da su među 38 (zapravo 37)¹¹⁶ osoba koje su ubijene u Stupnom Dolu bila deseterica vojnika koji nisu bili stanovnici tog sela.¹¹⁷ Ona tvrdi i da je bilo “dovoljno vremena da civili odu iz tih sela, ali im to nije dozvolila komanda ABiH-a”.¹¹⁸

115. Na kraju, odbrana tvrdi da bi Pretresno vijeće trebalo da uzme u obzir činjenicu da su, u pogledu “broja, načina izvršenja i obima”, zločini u ovom predmetu *manje teški* od onih u predmetu *Plavšić*.¹¹⁹

(b) Diskusija

116. Pretresno vijeće podsjeća da su posljedice koje su pretrpjele žrtve zločina Ivice Rajića već razmatrane prilikom procjenjivanja njima svojstvene težine.

117. Međutim, u praksi ovog Međunarodnog suda posebna ranjivost određenih kategorija žrtava, kao što su invalidi, djeca ili starci, konsistentno je uzimana kao otežavajući faktor.¹²⁰

118. U tekućem predmetu, Pretresno vijeće primjećuje da su, prema navodima iz Činjenica, u napadu na Stupni Do ubijeni petoro djece¹²¹ i dvije starije žene, od kojih je jedna bila invalid.¹²²

119. Pretresno vijeće se slaže s tim da su te osobe bile u posebno ranjivom položaju i konstatuje da to predstavlja otežavajući faktor u odmjeravanju kazne.

¹¹² Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 25; pretres o kazni, str. 198.

¹¹³ Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 26; pretres o kazni, str. 199.

¹¹⁴ Pretres o kazni, str. 198.

¹¹⁵ Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 27.

¹¹⁶ Prema pasusu 49 Činjenica, u napadu na Stupni Do ubijeno je najmanje trideset sedam bosanskih Muslimana, i to muškaraca, žena, staraca i djece, a od tih žrtava približno njih šest su bili borci.

¹¹⁷ Podnesak odbrane u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 25.

¹¹⁸ *Ibid.*

¹¹⁹ *Ibid.*

¹²⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 283, Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 1268, Presuda o kazni u predmetu *Nikolić*, par. 184; Presuda o kazni u predmetu *Banović*, par. 50; Presuda o kazni u predmetu *Mrđa*, par. 48; Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 64, Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 227 i fusnota 459, Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 1106, Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i drugi*, par. 844; Presuda o kazni u predmetu *Češić*, par. 49.

¹²¹ Činjenice, *supra* par. 49-50.

¹²² *Ibid.*, par. 50.

3. Učešće u prikrivanju i skoro osmogodišnje ometanje provođenja pravde

(a) Argumenti strana

120. Tužilaštvo tvrdi, kao što je navedeno u Činjeničnim osnovama, da je “Ivica Rajić hotimično odigrao važnu ulogu u združenim naporima da se prikriju i zametnu tragovi zločina i uloga koje su razne osobe odigrale u vezi s tim zločinima”.¹²³

121. Elementi tog prikrivanja konkretno su obuhvatali “spaljivanje tijela, sprečavanje dolaska UNPROFOR-a i drugih međunarodnih posmatrača na mjesta zločina, lažnu istragu, korištenje lažnog imena i učešće u apsolutnoj prevari u kojoj je 'Ivica Rajić' razriješen komandnih dužnosti, a na njegovo mjesto postavljen 'Viktor Andrić’”.¹²⁴

122. To ponašanje je, kako tvrdi Tužilaštvo, imalo i kratkoročne i dugoročne posljedice, budući da je “omelo provođenje brze i pune istrage o zločinima i učiniocima, te da je zaštitilo razne osobe od krivičnog gonjenja ili disciplinskih sankcija, i to od oktobra 1993. pa sve do danas”.¹²⁵ Pored toga, kao što je objašnjeno u Drugom dodatku Podneska Tužilaštva, “ono je predstavljalo jasnu poruku svim njegovim podređenima da će, bez obzira na to kakve zločine učine, čak i ako ti zločini budu otkriveni i oštro osuđeni od strane međunarodne zajednice, učinioci biti zaštićeni i da neće biti kažnjeni, čime je promovisana nekažnjivost”.¹²⁶

123. U prilog svojim argumentima, Tužilaštvo citira Presudu Žalbenog vijeća u predmetu *Čelebići*, u kojoj stoji da “[...] se stalno propuštanje da se izvršavaju dužnosti sprečavanja odnosno kažnjavanja, s implicitnim efektom podsticanja podređenih da vjeruju kako nekažnjeno mogu počinjati daljnje zločine, mora smatrati značajno težim od izoliranih slučajeva takvih propusta”.¹²⁷ Tužilaštvo se poziva na istu drugostepenu presudu u kojoj stoji i da “nije bilo neprimjereno da Pretresno vijeće to ponašanje [činjenicu da je optuženi falsifikovao dokaze i prijetio izvjesnim svjedocima] uzme u obzir kao otežavajući faktor, a u okviru ukupnog ocjenjivanja karaktera optuženog”.¹²⁸ Kao dodatni dokaz, Tužilaštvo navodi Smjernice za odmjeravanje kazni u Sjedinjenim Državama,¹²⁹ Engleskoj i Walesu,¹³⁰ kao i sudsku praksu Kanade,¹³¹ i to konkretno

¹²³ Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 29.

¹²⁴ Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 29; pretres o kazni, str. 194-195.

¹²⁵ Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 29.

¹²⁶ Drugi dodatak Podnesku Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 4.

¹²⁷ *Ibid.*, par. 5.

¹²⁸ *Ibid.*, par. 6.

¹²⁹ *Ibid.*, par. 9-10.

¹³⁰ *Ibid.*, par. 8.

¹³¹ *Ibid.*, par. 11-12.

predmet *R. v. Wristen /Kraljica protiv Wristena/*,¹³² u kojima se bez izuzetka ometanje provođenja pravde smatra otežavajućim faktorom.

124. Odbrana tvrdi da je UNPROFOR-u i drugim međunarodnim posmatračima zabranjen pristup na područje na kojem su izvršeni zločini zato što je, prema raspoloživim informacijama, Ivica Rajić smatrao da bi Armija BiH pokušala da iskoristi prisustvo UNPROFOR-a da bi ostvarila vojnu prednost.¹³³ Odbrana tvrdi i da su Ivicu Rajića njegovi pretpostavljeni primorali da promijeni ime.¹³⁴

125. Odbrana dalje tvrdi da bi Pretresno vijeće trebalo da uzme u obzir činjenicu da je Ivica Rajić kaznio učinioce kad je bio u mogućnosti da utvrdi njihov identitet.¹³⁵

126. Pored toga što je učestvovao u prikrivanju, Tužilaštvo tvrdi da je “Ivica Rajić, svjestan da je protiv njega podignuta optužnica i da njegovo hapšenje traže MKSJ i međunarodna zajednica, hotimično izbjegavao hapšenje i svjesno učestvovao u ometanju provođenja pravde gotovo osam godina, i to uz pomoć osoba i organizacija u Republici Hrvatskoj”.¹³⁶

127. Kao osnovu za svoj argument, Tužilaštvo se poziva na paragraf 9 (5d) Smjernica za odmjeravanje kazne Sjedinjenih Država, koji predviđa da se krivično djelo smatra teškim ako optuženi izbjegava hapšenje ili se nalazi u bijegu.¹³⁷ Tužilaštvo dalje alternativno tvrdi da bi Pretresno vijeće, ako dođe do zaključka da pokušaj Ivice Rajića da izbjegne hapšenje i živi pod lažnim imenom ne predstavlja otežavajući faktor, trebalo da odbaci tvrdnju Ivice Rajića da je on “dobrog karaktera”.¹³⁸

128. Tužilaštvo primjećuje da je Međunarodni sud 23. avgusta 1995. podigao Optužnicu protiv Ivice Rajića. Dana 8. decembra 1995., nalog za njegovo hapšenje uručen je ministru pravosuđa Hrvatske. Dana 19. januara 1996., Ivica Rajić je potpisao punomoć kojom je ovlastio g. Zvonimira Hodaka da ga kao advokat zastupa u postupku pred Međunarodnim sudom.¹³⁹ Sekretar je 8. februara 1996. obaviješten da je Optužnica javno objavljena u Republici Bosni i Hercegovini.

¹³² *R. v. Wristen* (1999), 47 OR (3d) 66 (Ontario, Kanada), par. 73.

¹³³ Podnesak odbrane u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 19.

¹³⁴ Pretres o kazni, str. 232-233.

¹³⁵ Podnesak odbrane u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 28.

¹³⁶ Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 30.

¹³⁷ Drugi dodatak Podnesku Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 13.

¹³⁸ *Ibid.*, par. 14.

¹³⁹ Pretres o kazni, str. 211.

Pretno vijeće je 13. septembra 1996. ponovo potvrdilo Optužnicu protiv Ivica Rajića i izdalo međunarodni nalog za hapšenje.¹⁴⁰

129. Tužilaštvo tvrdi da je Ivica Rajić, za kojeg se znalo da je bjegunac, najmanje od juna 1994. do juna 1996. dobijao finansijsku podršku od Ministarstva obrane Hrvatske i da je barem dio tog vremena prebivao u Splitu.¹⁴¹ Ivica Rajić je koristio jedan ili više lažnih identiteta i lažnih isprava, uključujući lične dokumente koje mu je izdala Republika Hrvatska, gdje mu je dato ime “Jakov Kovač”. Godine 1993., koristio je i ime “Viktor Andrić”.

130. Tužilaštvo zaključuje da se aktivno izbjegavanje Ivica Rajića da se stavi pod nadležnost Međunarodnog suda, uključujući i korištenje lažnih isprava, te njegovo učešće u ometanju provođenja pravde trebaju smatrati otežavajućim faktorima.¹⁴²

131. Odbrana prihvata da hotimični postupci Ivica Rajića kojima se skrivao i ometao provođenje pravde predstavljaju otežavajuće okolnosti, koje Međunarodni sud može uzeti u obzir. Međutim, odbrana tvrdi da Ivica Rajić nije svojevrijem izbjegavao provođenje pravde:¹⁴³ “Da je to učinio svojom voljom, da li bi onda mogao da počne da radi za Ministarstvo obrane i prima platu?”¹⁴⁴ Prema tvrdnjama odbrane, organi vlasti Hrvatske su spriječili Ivicu Rajića da se preda Međunarodnom sudu dok se ne završi suđenje njegovom pretpostavljenom, Tihomiru Blaškiću.¹⁴⁵

(b) Diskusija

132. Pretno vijeće nisu uvjerali argumenti Tužilaštva kojima ono tvrdi da bi zbog bježanja od pravde i učešća u prikrivanju zločina kazna trebala da bude teža. Tužilaštvo u svom Podnesku i Drugom dodatku nije dokazalo da ti elementi predstavljaju otežavajuće okolnosti shodno običajnom međunarodnom pravu ili opštim pravnim načelima. Zapravo, u prilog svom stavu vezanom za učešće u postupcima prikrivanja, tužilac se poziva isključivo na pravosudne sisteme Sjedinjenih Država, Engleske i Walesa, kao i na sudsku praksu Žalbenog suda u Ontariju u Kanadi. U svojoj tvrdnji da bijeg od provođenja pravde predstavlja otežavajući faktor, Tužilaštvo se poziva samo na Smjernice za odmjeravanje kazni u Sjedinjenim Državama.

133. Pored toga, Pretno vijeće smatra da Presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Čelebići* ne ide u prilog stavu da učešće u prikrivanju zločina predstavlja otežavajući faktor. U toj Presudi utvrđeno

¹⁴⁰ Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 33-35.

¹⁴¹ *Ibid.*, par. 32.

¹⁴² *Ibid.*, par. 36.

¹⁴³ Pretres o kazni, str. 233.

¹⁴⁴ Podnesak odbrane u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 29.

je samo to da se u određenim okolnostima propust nadređenog da spriječi zločine ili kazni izvršiće treba uzeti u obzir prilikom procjenjivanja težine tih zločina, te to da “nije bilo neprimjereno” da Pretresno vijeće uzme u obzir “falsifikovanje dokaza” i “prijetnje svjedocima” kao “otežavajući faktor u okviru ukupnog ocjenjivanja karaktera optuženog”.¹⁴⁶

134. Pretresno vijeće takođe primjećuje da su otežavajući faktori obično suštinski vezani za zločine ili ulogu optuženog u njihovom činjenju. Međutim, bježanje od pravde odnosi se samo na ponašanje Ivica Rajića *poslije* činjenja zločina. Pored spaljivanja tijela, koje je već uzeto u obzir prilikom procjenjivanja težine krivičnih djela,¹⁴⁷ učešće u prikrivanju zločina obuhvata radnje koje su izvršene poslije činjenja krivičnih djela. Pored toga, te radnje su vezane za provođenje lažne istrage, što je pitanje koje bi bilo relevantno da je Ivica Rajić osuđen po članu 7(3) Statuta.

135. Međutim, Pretresno vijeće konstatuje da se ti faktori mogu uzeti u obzir prilikom ocjenjivanja težine koju treba pripisati određenim olakšavajućim faktorima, posebno kod ocjenjivanja dobrog karaktera Ivica Rajića.

4. Zaključak

136. S obzirom na gorepomenute razloge, Pretresno vijeće konstatuje da posebna ranjivost žrtava jeste relevantna otežavajuća okolnost, kojoj se mora pripisati odgovarajuća težina prilikom odmjeravanja kazne. Pretresno vijeće takođe nalazi da položaj vlasti i nadređeni položaj Ivica Rajića nisu otežavajući faktori u tekućem predmetu, nego predstavljaju elemente koji su svojstveni težini krivičnih djela.

137. Pretresno vijeće odbacuje tvrdnju Tužilaštva da učešće u aktivnostima na prikrivanju zločina i ometanje provođenja pravde u trajanju od skoro osam godina čine otežavajuće faktore. Međutim, Vijeće će te elemente uzeti u obzir prilikom procjenjivanja težine koju treba pripisati olakšavajućim faktorima.

C. Olakšavajuće okolnosti

138. Pravilo 101 (B) (ii) Pravilnika predviđa da pretresna vijeća prilikom odmjeravanja kazne uzimaju u obzir “sve olakšavajuće okolnosti, uključujući i značajnu saradnju osuđenog s tužiocem prije ili poslije izricanja presude”.

¹⁴⁵ Pretres o kazni, str. 233, 253.

¹⁴⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 790.

¹⁴⁷ Vidi *supra* par. 84.

139. Tužilaštvo se slaže s tim da se saradnja Ivica Rajića, njegovo potvrdno izjašnjenje o krivici i prihvatanje odgovornosti mogu smatrati olakšavajućim faktorima.¹⁴⁸

140. Odbrana tvrdi da među relevantne olakšavajuće okolnosti treba uvrstiti i karakter Ivica Rajića.¹⁴⁹

141. Pretresno vijeće će sada zasebno preispitati svaki od ovih faktora.

1. Potvrdno izjašnjenje o krivici

(a) Argumenti strana

142. Odbrana tvrdi da potvrdno izjašnjenje Ivica Rajića prije početka suđenja jeste faktor koji treba smatrati olakšavajućim zbog toga što ono pomaže da se utvrdi istina, doprinosi pomirenju, štedi vrijeme i resurse Međunarodnog suda i uklanja potrebu da žrtve i svjedoci dolaze u Haag da svjedoče.¹⁵⁰ Odbrana takođe tvrdi da je Ivica Rajić jedina osoba koja se izjasnila krivom za konkretne zločine navedene u Činjenicama.¹⁵¹

143. Tužilaštvo se slaže s odbranom da se potvrdno izjašnjenje Ivica Rajića o krivici treba smatrati olakšavajućim faktorom.¹⁵² Ono, pored toga, priznaje da je Ivica Rajić dosad jedini optuženi koji je prihvatio svoju odgovornost za zločine koji su navedeni u Činjenicama.¹⁵³

144. Na pretresu o kazni, i Tužilaštvo i odbrana su se složili s tim da ne postoji veza između potvrdnog izjašnjenja Ivica Rajića o krivici datog 26. oktobra 2005. i zahtjeva Tužilaštva da se Izmijenjena optužnica proslijedi nadležnim organima u Bosni i Hercegovini da bi mu se tamo sudilo, podnesenog 28. jula 2005., dakle nekoliko sedmica prije toga.¹⁵⁴

(b) Diskusija

145. Prema praksi ovog Međunarodnog suda, potvrdno izjašnjenje o krivici može da bude olakšavajući faktor zato što, ovisno o okolnostima, može: pokazati kajanje, poštenje i spremnost prihvatanja odgovornosti,¹⁵⁵ pomoći da se utvrdi istina,¹⁵⁶ doprinijeti uspostavi mira i pomirenja,¹⁵⁷

¹⁴⁸ Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 37-40.

¹⁴⁹ Podnesak odbrane u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 35.

¹⁵⁰ *Ibid.*, par. 31-32.

¹⁵¹ *Ibid.*, par. 33.

¹⁵² Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 37-38; pretres o kazni, str. 199.

¹⁵³ Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 39; pretres o kazni, str. 200.

¹⁵⁴ Pretres o kazni, str. 206, 254.

¹⁵⁵ Presuda o kazni u predmetu *Plavšić*, par. 70; Presuda o kazni u predmetu *Dragan Nikolić*, par. 237; Presuda o kazni u predmetu *Mrđa*, par. 78; Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 76.

predstavljati primjer za druge krivce da prihvate odgovornost,¹⁵⁸ osloboditi svjedoke tereta svjedočenja u sudnici¹⁵⁹ i uštedjeti vrijeme i resurse Međunarodnog suda.¹⁶⁰

146. Pretresno vijeće prihvata da potvrdno izjašnjenje Ivice Rajića o krivici koje je dato prije početka suđenja doprinosi utvrđivanju istine o događajima koji su se desili u Stupnom Dolu i Varešu. Njegovo potvrdno izjašnjenje o krivici može da doprinese pomirenju naroda u bivšoj SFRJ i ponovnoj uspostavi trajnog mira u toj regiji. Takvo priznanje odgovornosti takođe štedi dragocjeno vrijeme i resurse Suda.

147. Pretresno vijeće, stoga, prihvata potvrdno izjašnjenje Ivice Rajića o krivici kao olakšavajući faktor.

2. Kajanje

(a) Argumenti strana

148. Odbrana tvrdi da je Ivica Rajić izrazio iskreno kajanje čim je saznao da je protiv njega podignuta Optužnica.¹⁶¹ Na pretresu o kazni, Ivica Rajić je javno izrazio kajanje.¹⁶² U skladu s tim, taj faktor se treba uzeti u obzir kao olakšavajući prilikom odmjeravanja kazne.¹⁶³

149. Tužilaštvo nije iznijelo nikakve argumente u vezi s ovim pitanjem.

(b) Diskusija

150. Pretresno vijeće primjećuje da je u dosadašnjoj praksi Međunarodnog suda prihvaćeno da se kajanje treba smatrati olakšavajućom okolnošću, pod uslovom da je stvarno i iskreno.¹⁶⁴

¹⁵⁶ Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 81; Presuda o kazni u predmetu *Momir Nikolić*, par. 149; Presuda o kazni u predmetu *Dragan Nikolić*, par. 233; Presuda o kazni u predmetu *Mrđa*, par. 78; Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 76.

¹⁵⁷ Presuda o kazni u predmetu *Plavšić*, par. 80; Presuda o kazni u predmetu *Dragan Obrenović*, par. 111; Presuda o kazni u predmetu *Dragan Nikolić*, par. 233; Presuda o kazni u predmetu *Mrđa*, par. 78; Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 76.

¹⁵⁸ Druga presuda o kazni u predmetu *Erdemović*, par. 16 (ii); Presuda o kazni u predmetu *Mrđa*, par. 78; Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 76.

¹⁵⁹ Presuda o kazni u predmetu *Momir Nikolić*, par. 150; Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 80; Presuda o kazni u predmetu *Mrđa*, par. 78; Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 76.

¹⁶⁰ Presuda o kazni u predmetu *Sikirica*, par. 149; Druga presuda o kazni u predmetu *Erdemović*, par. 16 (ii); Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 81; Presuda o kazni u predmetu *Plavšić*, par. 73; Presuda o kazni u predmetu *Banović*, par. 67; Presuda o kazni u predmetu *Mrđa*, par. 78.

¹⁶¹ Podnesak odbrane u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 34; pretres o kazni, str. 239.

¹⁶² Pretres o kazni, str. 247-248.

¹⁶³ Podnesak odbrane u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 34.

151. U tom smislu, Pretresno vijeće konstatuje da javno izvinjenje Ivica Rajića žrtvama i njihovim porodicama i njegovo držanje tokom pretresa o kazni odražavaju njegovo stvarno i iskreno kajanje. Ivica Rajić je na pretresu o kazni izrazio kajanje i izvinio se porodicama žrtava sljedećim riječima:

Žao mi je svih žrtava u Stupnom Dolu i Varešu. Te žrtve su bile nepotrebne, baš kao i rat između dva prijateljska naroda.

Obiteljima stradalih upućujem ispriku i svoju najiskreniju sućut za svu bol koju trpe zbog gubitka svojih najmilijih. Ona je iskrena i iz srca jer razumijem tu bol. Zato što je taj rat takvu bol donio i u moju obitelj kao i u brojne druge obitelji neovisno o nacionalnoj pripadnosti. Sve te žrtve zaslužuju istinu i pravdu. Moja suradnja sa Tužiteljstvom je doprinos utvrđivanju istine, a prihvatanje krivnje čin odgovornog, a ne slomljenog čovjeka [...].¹⁶⁵

152. Pretresno vijeće, stoga, prihvata kajanje Ivica Rajića kao olakšavajući faktor.

3. Saradnja s Tužilaštvom

(a) Argumenti strana

153. Odbrana tvrdi da je Ivica Rajić u znatnoj mjeri saradivao s Tužilaštvom.¹⁶⁶

154. Tužilaštvo je na pretresu o kazni potvrdilo da je Ivica Rajić u znatnoj mjeri saradivao i da to i dalje čini.¹⁶⁷ Prema navodima Tužilaštva, Ivica Rajić je dostavio i potvrdio vjerodostojnost “raznih važnih dokumenata i/ili potvrdio brojne važne činjenice i pristao da i u budućnosti nastavi da saraduje s Tužilaštvom”.¹⁶⁸

(b) Diskusija

155. Prema pravilu 101(B)(ii) Pravilnika, pretresna vijeća moraju uzeti u obzir “značajnu saradnju osuđenog s tužiocem prije ili poslije izricanja presude” kao olakšavajuću okolnost.

156. S tim u vezi, Pretresno vijeće ima u vidu Sporazum o izjašnjanju o krivici, u kojem je Ivica Rajić pristao da saraduje s Tužilaštvom.¹⁶⁹ Pored toga, Tužilaštvo je u svom Podnesku u vezi s

¹⁶⁴ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Momir Nikolić*, par. 117; Presuda o kazni u predmetu *Banović*, par. 71; Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 89; Druga presuda o kazni u predmetu *Erdemović*, par. 16 (ii); Presuda o kazni u predmetu *Mrđa*, par. 85; Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 89.

¹⁶⁵ Pretres o kazni, str. 247-248.

¹⁶⁶ Podnesak odbrane u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 36; pretres o kazni, str. 243.

¹⁶⁷ Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 40; pretres o kazni, str. 200.

¹⁶⁸ Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, para. 40.

¹⁶⁹ Sporazum o izjašnjanju o krivici, par. 17.

odmjeravanjem kazne¹⁷⁰ i na pretresu o kazni¹⁷¹ priznalo da je Ivica Rajić ispunio obavezu da saraduje, kako je predviđeno u Sporazumu o izjašnjavanju o krivici.

157. Pretresno vijeće ima u vidu i informaciju koju je Tužilaštvo iznijelo na pretresu o kazni o prirodi, kvalitetu i dubini te saradnje.¹⁷²

158. U svjetlu ocjene Tužilaštva, Pretresno vijeće smatra da saradnja Ivica Rajića predstavlja olakšavajući faktor.

4. Lične prilike

(a) Argumenti strana

159. Odbrana u svom Podnesku u vezi s odmjeravanjem kazne tvrdi da bi Pretresno vijeće trebalo da uzme u obzir sljedeće lične prilike kao olakšavajuće okolnosti:

- Ivica Rajić je bio poštovana ličnost u svojoj zajednici,¹⁷³ oženjen je i ima troje djece, od kojih su dvoje maloljetni (supruga Ivica Rajića očekuje četvrto dijete);
- prije rata bio je “primjeran profesionalni vojnik i poštovan član zajednice”;
- nije bio ranije kažnjavao;¹⁷⁴
- nikad nije bio vođen nikakvom rasnom ili vjerskom mržnjom prema ljudima druge nacionalne ili vjerske pripadnosti, što se vidi iz njegovog ponašanja tokom rata prema izvjesnim pripadnicima muslimanske zajednice u Kiseljaku i Rotilju; i
- poslije tih događaja ponašao se kako priliči budući da je omogućio je bijeg iz Sarajeva za oko 2.000 Jevreja i odbio da izvrši protivzakonita naređenja svojih pretpostavljenih.¹⁷⁵

(b) Diskusija

160. Pretresno vijeće podsjeća da su u praksi ovog Međunarodnog suda kao olakšavajuće okolnosti u obzir uzimane razne lične prilike, kao što su porodična situacija optuženog,¹⁷⁶ njegovi napori da se reintegriše u društvo¹⁷⁷ i prethodno nekažnjavanje.¹⁷⁸

¹⁷⁰ Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 40.

¹⁷¹ Pretres o kazni, str. 200, 207-208, 210.

¹⁷² Podnesak odbrane u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 35; pretres o kazni, str. 207-210.

¹⁷³ Podnesak odbrane u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 35; pretres o kazni, str. 236.

¹⁷⁴ Pretres o kazni, str. 237.

¹⁷⁵ Podnesak odbrane u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 35; pretres o kazni, str. 238.

161. Pretresno vijeće takođe primjećuje da je Međunarodni sud ovim ličnim faktorima u načelu pripisivao samo ograničen značaj.¹⁷⁹

162. Iako se raniji dobar karakter i porodične prilike optuženih mogu u nekim slučajevima uzeti u obzir kao olakšavajući faktori, Pretresno vijeće konstatuje da su u tekućem predmetu oni od ograničenog značaja za kaznu koja treba biti izrečena. To što Ivica Rajić prije tih događaja nije bio kažnjavan, što ga nije vodila rasna ili vjerska mržnja, te što je omogućio bijeg 2.000 Jevreja iz Sarajeva, očigledno je bitno za odmjeravanje njegove kazne. Međutim, odbrana te svoje navode nije potkrijepila nikakvim dokazima.

163. Stoga, Pretresno vijeće tim okolnostima pridaje ograničenu težinu u smislu ublažavanja kazne.

5. Zaključak

164. S obzirom na gorenavedene razloge, Pretresno vijeće nalazi da sljedeći faktori predstavljaju relevantne olakšavajuće okolnosti, kojima je prilikom odmjeravanja kazne pripisana odgovarajuća težina:

- potvrдно izjašnjenje Ivice Rajića o krivici prije početka suđenja;
- njegovo kajanje; i
- njegova saradnja s Tužilaštvom.

165. Pored toga, Pretresno vijeće je pripisalo ograničenu težinu ličnim prilikama Ivice Rajića.

D. Opšta praksa u vezi s izricanjem zatvorskih kazni na sudovima u bivšoj Jugoslaviji

1. Argumenti strana

166. Tužilaštvo tvrdi da Međunarodni sud treba uzeti u obzir opštu praksu u vezi s izricanjem zatvorskih kazni na sudovima u SFRJ, kako je ona definisana u Krivičnom zakonu SFRJ.¹⁸⁰ Tužilaštvo takođe primjećuje da se u jurisprudenciji ovog Međunarodnog suda praksa u vezi s odmjeravanjem kazni iz tog Krivičnog zakona tumači kao korisno sredstvo koje može poslužiti kao

¹⁷⁶ Presuda u predmetu *Jelisić*, par. 124; Presuda o kazni u predmetu *Mrđa*, par. 91.

¹⁷⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 519; Presuda o kazni u predmetu *Mrđa*, par. 91.

¹⁷⁸ Presuda u predmetu *Jelisić*, par. 124; Presuda o kazni u predmetu *Mrđa*, par. 91.

¹⁷⁹ Presuda o kazni u predmetu *Banović*, par. 75; Presuda o kazni u predmetu *Mrđa*, par. 92.

¹⁸⁰ Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 6.

smjernica, ali ne i ograničiti Pretresno vijeće u odmjeravanju primjerene kazne u okolnostima ovog predmeta.¹⁸¹

167. Pored toga, Tužilaštvo tvrdi da se Pretresno vijeće prilikom odmjeravanja kazne može poslužiti faktorima iz člana 41(1) tog Krivičnog zakona, kao što su lične prilike učinioca ili ponašanje poslije činjenja krivičnog djela, te da su ti faktori ekvivalentni otežavajućim i olakšavajućim faktorima.¹⁸² Tužilaštvo takođe tvrdi da se Pretresno vijeće treba poslužiti stvarnim presudama o kaznama ili rasponom kazni koje bi sudovi u SFRJ izrekli za slična krivična djela.¹⁸³ Tužilaštvo u tom smislu nije navelo nijedan predmet iz bivše Jugoslavije. Umjesto toga, ono navodi član 142 Krivičnog zakona koji je predviđao kaznu zatvora u trajanju od najmanje pet godina ili smrtnu kaznu za krivična djela mučenja, silovanja, porobljavanja i povreda ličnog dostojanstva učinjena za vrijeme rata.¹⁸⁴

168. Konačno, Tužilaštvo primjećuje da se kazna doživotnog zatvora, kao što je propisano Statutom, može izreći za ona krivična djela za koja se u bivšoj Jugoslaviji mogla izreći smrtna kazna.¹⁸⁵

169. Odbrana se slaže s tvrdnjom Tužilaštva da bi Pretresno vijeće trebalo koristiti praksu sudova u SFRJ kao smjernicu za odmjeravanje kazne.¹⁸⁶ Pored toga, odbrana naglašava činjenicu da su, prema odredbama tog Krivičnog zakona, sudovi u SFRJ mogli da izriču kazne zatvora u trajanju od 15 godina ili, u posebnim okolnostima, najviše 20 godina.¹⁸⁷ Konačno, odbrana tvrdi da je Bosna i Hercegovina 1998. godine ukinula smrtnu kaznu za najteža krivična djela i umjesto nje uvela kaznu zatvora u trajanju od 20 do 40 godina.¹⁸⁸

2. Diskusija

170. Prilikom utvrđivanja kazne, Pretresno vijeće bi trebalo da uzme u obzir praksu odmjeravanja kazni na sudovima u SFRJ u relevantnom periodu, kakva je predviđena Krivičnim zakonom.

171. Član 24 Statuta, odnosno pravilo 101(B) Pravilnika predviđa da pretresna vijeća treba da “imaju u vidu” i “uzmu u obzir” opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima u SFRJ. Nedvosmislen jezik gorepomenutog mjerodavnog prava i dosljednost u praksi ovog Međunarodnog

¹⁸¹ *Ibid.*, par. 6.

¹⁸² *Ibid.*, par. 7.

¹⁸³ *Ibid.*, par. 7.

¹⁸⁴ *Ibid.*, par. 8.

¹⁸⁵ *Ibid.*, par. 9.

¹⁸⁶ Podnesak odbrane u vezi s odmjeravanjem kazne, par. 8.

¹⁸⁷ *Ibid.*, par. 9.

suda jasno pokazuju da je to samo jedan od faktora koje pretresna vijeća trebaju uzeti u obzir, pri čemu istovremeno nisu ni na koji način vezana praksom pomenutih sudova.¹⁸⁹

172. Tužilaštvo ispravno skreće pažnju Pretresnom vijeću na faktore iz člana 41(1) (“Opšta pravila o odmjeravanju kazne”) Krivičnog zakona, koji su ekvivalentni otežavajućim i olakšavajućim okolnostima. Članovi 38 (“Zatvor”) i 48 (“Sticaj krivičnih djela”) Krivičnog zakona takođe bi trebali da budu uzeti u obzir.

173. Pretresno vijeće smatra da se dužna pažnja treba posvetiti posebno članu 142 (“Ratni zločini protiv civilnog stanovništva”), koji je sadržan u Glavi šesnaest Krivičnog zakona (“Krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava”). Kao što je smatralo Pretresno vijeće u predmetu *Tadić*, tim se članom provode odredbe Ženevskih konvencija o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata od 12. avgusta 1949.¹⁹⁰

174. Optužbe po članu 2 Statuta, po kojima se Ivica Rajić izjasnio krivim (hotimično lišavanje života, nečovječno postupanje, oduzimanje imovine, uništavanje širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno), obuhvataju ponašanje sadržano u gorepomenutom članu 142. Ta odredba je predviđala kaznu u rasponu od pet do 20 godina zatvora ili smrtnu kaznu.

175. Konačno, Pretresno vijeće primjećuje da je Bosna i Hercegovina ukinula smrtnu kaznu za najteža krivična djela i umjesto nje uvela kaznu zatvora u trajanju od 20 do 40 godina.

176. Pretresno vijeće prilikom odmjeravanja kazne u ovom predmetu uzima u obzir sve te faktore koji se odnose na praksu izricanja kazni u bivšoj Jugoslaviji.

V. ODMJERAVANJE KAZNE

A. Zaključci

177. Pretresno vijeće ima u vidu kazne koje su u prethodnim predmetima pred ovim Međunarodnim sudom izrekla druga pretresna vijeća. Međutim, ni u jednom od tih predmeta optuženi nisu osuđeni za potpuno ista krivična djela, učinjena na isti način i uz iste otežavajuće i olakšavajuće faktore, kao što je slučaj s Ivicom Rajićem. Kao što je konstatovalo Žalbena vijeće, Pretresno vijeće je pod imperativnom obavezom da prilagodi kaznu tako da ona bude odraz težine

¹⁸⁸ *Ibid.*, par. 8.

¹⁸⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 681; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 813.

¹⁹⁰ Presuda o kazni u predmetu *Tadić*, par. 8.

konkretnih krivičnih djela za koja je optuženi osuđen, imajući u vidu njegove individualne prilike, što obuhvata uzimanje u obzir i otežavajućih i olakšavajućih okolnosti.¹⁹¹ Stoga, premda drugi predmeti mogu da posluže kao smjernice u pogledu raspona kazni, ne može se samo na osnovu njih odmjeriti najprimjerenija kazna Ivici Rajiću.

178. Da bi utvrdilo primjerenu kaznu, Pretresno vijeće je procijenilo one faktore koji su relevantni za ocjenu težine četiri krivična djela za koja se Ivica Rajić izjasnio krivim: hotimično lišavanje života, nečovječno postupanje, uništavanje širokih razmjera i oduzimanje imovine koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno.

179. Utvrđujući težinu tih zločina, Pretresno vijeće je ispitalo prirodu učinjenih krivičnih djela, njihov obim i brutalnost, ulogu koju je odigrao Ivica Rajić, te ukupne posljedice koje su zbog zločina pretrpjele žrtve i njihove porodice. Vijeće je zaključilo da kazna treba da odražava činjenicu da su zločini činjeni u širokim razmjerama, da su bili posebno nasilne prirode i da su kod žrtava i njihove rodbine izazvali tešku bol. Kazna bi trebala da odražava i značaj uloge koju je u tom događajima odigrao Ivica Rajić, koji je, izvršavajući naređenja svojih pretpostavljenih, planirao i naredio te napade i naredio i to da se uhapsi više od dvije stotine pedeset muškaraca, bosanskih Muslimana, svjestan znatne vjerovatnoće da će izvršavanje njegovih naređenja dovesti do krivičnih djela.

180. Pored toga, Pretresno vijeće je konstatovalo da posebna ranjivost nekih žrtava predstavlja relevantnu otežavajuću okolnost tih zločina. Međutim, Vijeće je smatralo da položaj vlasti i nadređeni položaj Ivice Rajića nisu otežavajući faktori u tekućem predmetu, već da su oni elementi svojstveni težini krivičnih djela. Konačno, Pretresno vijeće je odbacilo argumente Tužilaštva da učešće u prikrivanju zločina i skoro osmogodišnje ometanje provođenja pravde predstavljaju otežavajuće faktore.

181. Pretresno vijeće je razmotrilo nekoliko olakšavajućih okolnosti kojima je prilikom odmjeravanja kazne pripisalo primjerenu težinu: potvrdno izjašnjenje Ivice Rajića o krivici prije početka suđenja, njegovo kajanje i saradnju s Tužilaštvom. Pored toga, Pretresno vijeće je ličnim prilikama Ivice Rajića pridalo ograničenu dodatnu težinu u smislu ublažavanja kazne.

182. Konačno, u skladu sa Statutom i Pravilnikom, Pretresno vijeće je uzelo u obzir opštu praksu izricanja kazni na sudovima u bivšoj Jugoslaviji.

¹⁹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 717; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Momir Nikolić*, par. 38.

B. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u služenje kazne

183. Ivica Rajić se nalazi u pritvoru od 5. aprila 2003., kada je uhapšen u Republici Hrvatskoj. Shodno pravilu 101(C) Pravilnika, on ima pravo na to da mu se vrijeme provedeno u pritvoru, odnosno 1.130 dana, uračuna u služenje kazne.

VI. DISPOZITIV

184. Iz gorenavedenih razloga, razmotrivši argumente i dokaze koje su izložile strane,
PRETRESNO VIJEĆE

U SKLADU SA Statutom i Pravilnikom,

OSUĐUJE Ivicu Rajića na 12 (dvanaest) godina zatvora;

KONSTATUJE da, shodno pravilu 101(C) Pravilnika, Ivica Rajić ima pravo da mu se 1.130 dana koje je proveo u pritvoru do dana donošenja ove Presude, uključujući i taj dan, uračuna u služenje kazne;

NALAŽE da, shodno pravilu 103(C) Pravilnika, Ivica Rajić ostaje u pritvoru pri Međunarodnom sudu dok se ne okončaju pripreme za njegovo premještanje u državu u kojoj će odslužiti kaznu.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je engleska verzija mjerodavna.

Dana 8. maja 2006. u Haagu, Nizozemska.

/potpis na originalu/

Christine Van Den Wyngaert,
predsjedavajuća

/potpis na originalu/

Janet Nosworthy

/potpis na originalu/

Frank Höpfel

[pečat Međunarodnog suda]

VII. GLOSAR

ABiH ili B-H armija	Armija Republike Bosne i Hercegovine
Apostoli	Postrojba za posebne namjene Hrvatskog vijeća obrane (HVO).
Činjenične osnove - Činjenice	<i>Tužilac protiv Ivica Rajića zvanog Viktor Andrić</i> , predmet br. IT-95-12-PT, Sporazum između Ivica Rajića i Tužilaštva o činjeničnim osnovama predmeta, 25. oktobar 2005.
Druga operativna grupa	jedna od tri operativne grupe u sastavu Operativne zone Središnja Bosna
Druga presuda o kazni u predmetu <i>Erdemović</i>	<i>Tužilac protiv Dražena Erdemovića</i> , Predmet br. IT-96-22-Tbis, Presuda o kazni, 5. mart 1998.
Drugi dodatak Podnesku Tužilaštva u vezi s odmjeraivanjem kazne	<i>Tužilac protiv Ivica Rajića zvanog Viktor Andrić</i> , predmet br. IT-95-12-PT, Drugi dodatak Podnesku Tužilaštva u vezi s odmjeraivanjem kazne, 20. mart 2006.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Aleksovski</i>	<i>Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog</i> , Presuda, predmet br. IT-95-14/1-A, 24. mart 2000.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Blaškić</i>	<i>Tužilac protiv Tihomira Blaškića</i> , predmet br. IT-95-14-A, Presuda, 29. juli 2004.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Čelebići</i>	<i>Tužilac protiv Zejnila Delalića i drugih</i> , Presuda, predmet br. IT-96-21-A, 20. februar 2001.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Furundžija</i>	<i>Tužilac protiv Ante Furundžije</i> , Presuda, predmet br. IT-95-17/1-A, 21. juli 2000.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Krnojelac</i>	<i>Tužilac protiv Milorada Krnojelca</i> , Presuda, predmet br. IT-97-25-A, 17. septembar 2003.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Naletilić</i>	<i>Tužilac protiv Mladena Naletilića zvanog Tuta i Vinka Martinovića zvanog Štela</i> , predmet br. IT-98-34-A, Presuda, 3. maj 2006.
HVO	Hrvatsko vijeće obrane, naziv vlade i oružanih snaga Herceg-Bosne.
Izmijenjena optužnica	<i>Tužilac protiv Ivica Rajića zvanog Viktor Andrić</i> , predmet br. IT-95-12-PT, Izmijenjena optužnica, 14. januar 2004.
JNA	Jugoslovenska narodna armija
Krivični zakon SFRJ ili Krivični zakon	Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, objavljen u <i>Službenom listu SFRJ</i> br. 44 od 8. oktobra 1976. i stupio na snagu 1. jula 1977.
Maturice	Postrojba za posebne namjene Hrvatskog vijeća obrane (HVO).
Međunarodni sud ili MKSJ	Međunarodni sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine
MOS	Muslimanske oružane snage
odbrana	odbrana Ivica Rajića
optuženi	Ivica Rajić
Optužnica	<i>Tužilac protiv Ivica Rajića zvanog Viktor Andrić</i> , predmet br. IT-95-12-PT, Optužnica, 23. avgust 1995., potvrđena 28. avgusta 1995.
OZSB	Operativna zona Središnja Bosna
par.	paragraf / paragrafi
PJUN	Pritvorska jedinica Ujedinjenih nacija
Podnesak odbrane u vezi s odmjeraivanjem kazne	<i>Tužilac protiv Ivica Rajića zvanog Viktor Andrić</i> , predmet br. IT-95-12-S, Podnesak Ivica Rajića u vezi s odmjeraivanjem kazne, 16. decembar 2005.
Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeraivanjem kazne	<i>Tužilac protiv Ivica Rajića zvanog Viktor Andrić</i> , predmet br. IT-95-12-S, Podnesak Tužilaštva u vezi s odmjeraivanjem kazne Ivici

	Rajiću, 15. novembar 2005.
PPN	postrojba za posebne namjene
Pravilnik	Pravilnik o postupku i dokazima Međunarodnog suda, IT/32/Rev.36, 21. juli 2005.
Presuda o kazni u predmetu <i>Banović</i>	<i>Tužilac protiv Predraga Banovića</i> , Predmet br. IT-02-65/1-S, Presuda o kazni, 28. oktobar 2003.
Presuda o kazni u predmetu <i>Brđanin</i>	<i>Tužilac protiv Radoslava Brđanina</i> , predmet br. IT-99-36-T, Presuda o kazni, 1. septembar 2004.
Presuda o kazni u predmetu <i>Češić</i>	<i>Tužilac protiv Ranka Češića</i> , predmet br. IT-95-10/1-S, Presuda o kazni, 11. mart 2004.
Presuda o kazni u predmetu <i>Dragan Nikolić</i>	<i>Tužilac protiv Dragana Nikolića</i> , Predmet br. IT-94-02-S, Presuda o kazni, 18. decembar 2003.
Presuda o kazni u predmetu <i>Jokić</i>	<i>Tužilac protiv Miodraga Jokića</i> , predmet br. IT-01-42/1-S, Presuda, 18. mart 2004.
Presuda o kazni u predmetu <i>Momir Nikolić</i>	<i>Tužilac protiv Momira Nikolića</i> , predmet br. IT-02-60/1-S, Presuda o kazni, 2. decembar 2003.
Presuda o kazni u predmetu <i>Mrđa</i>	<i>Tužilac protiv Darka Mrđe</i> , Predmet br. IT-02-59-S, Presuda o kazni, 31. mart 2004.
Presuda o kazni u predmetu <i>Obrenović</i>	<i>Tužilac protiv Dragana Obrenovića</i> , Predmet br. IT-02-60/2-S, Presuda o kazni, 10. decembar 2003.
Presuda o kazni u predmetu <i>Plavšić</i>	<i>Tužilac protiv Biljane Plavšić</i> , predmet br. IT-00-39 & 40/1-S, Presuda o kazni (Presuda), 27. februar 2003.
Presuda o kazni u predmetu <i>Sikirica</i>	<i>Tužilac protiv Duška Sikirice</i> , predmet br. IT-95-8-S, Presuda, 13. novembar 2001.
Presuda o kazni u predmetu <i>Simić</i>	<i>Tužilac protiv Milana Simića</i> , predmet br. IT-95-9/2-S, Presuda, 17. oktobar 2002.
Presuda o kazni u predmetu <i>Tadić</i>	<i>Tužilac protiv Duška Tadića</i> , predmet br. IT-94-1-Tbis-R117, Presuda o kazni, 11. novembar 1999.
Presuda o kazni u predmetu <i>Todorović</i>	<i>Tužilac protiv Stevana Todorovića</i> , predmet br. IT-95-9/1-S, Presuda o kazni, 31. juli 2001.
Presuda po žalbi na kaznu u predmetu <i>Jokić</i>	<i>Tužilac protiv Miodraga Jokića</i> , Predmet br. IT-01-42/1-A, Presuda po žalbi na kaznu, 30. avgust 2005.
Presuda po žalbi na kaznu u predmetu <i>Milomir Stakić</i>	<i>Tužilac protiv Milomira Stakića</i> , predmet br. IT-97-24-A, 22. mart 2006.
Presuda po žalbi na kaznu u predmetu <i>Momir Nikolić</i>	<i>Tužilac protiv Momira Nikolića</i> , predmet br. IT-02-60/1-A, Presuda po žalbi na kaznu, 8. mart 2006.
Presuda po žalbi na kaznu u predmetu <i>Tadić</i>	<i>Tužilac protiv Duška Tadića</i> , predmet br. IT-94-1-A i IT-94-1-Abis, Presuda o žalbi na kaznu, 26. januar 2000.
Presuda u predmetu <i>Jelisić</i>	<i>Tužilac protiv Gorana Jelisića</i> , predmet br. IT-95-10-T, Presuda, 14. decembar 1999.
Pretres o izjašnjanju o krivici	<i>Tužilac protiv Ivice Rajića zvanog Viktor Andrić</i> , predmet br. IT-95-12-PT, Pretres o izjašnjanju o krivici, 26. oktobar 2005.
Pretres o kazni	<i>Tužilac protiv Ivice Rajića zvanog Viktor Andrić</i> , predmet br. IT-95-12-S, Pretres o kazni, 23. mart 2005.
Pretresno vijeće	Pretresno vijeće I
Prvostepena presuda u predmetu <i>Aleksovski</i>	<i>Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog</i> , Presuda, predmet br. IT-95-14/1-T, 25. juni 1999.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Blagojević i drugi</i>	<i>Tužilac protiv Vidoja Blagojevića i drugih</i> , predmet br. IT-02-60-T, Presuda, 17. januar 2005.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Čelebići</i>	<i>Tužilac protiv Zejnila Delalića i drugih</i> , Presuda, predmet br. IT-96-21-T, 16. novembar 1998.

Prvostepena presuda u predmetu <i>Furundžija</i>	<i>Tužilac protiv Ante Furundžije</i> , Presuda, predmet br. IT-95-17/1-T, 10. decembar 1998.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Galić</i>	<i>Tužilac protiv Stanislava Galića</i> , predmet br. IT-98-29-T, Presuda, 5. decembar 2003.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Krnojelac</i>	<i>Tužilac protiv Milorada Krnojelca</i> , Presuda, predmet br. IT-97-25-T, 15. mart 2002.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Kunarac</i>	<i>Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca i drugih</i> , predmet br. IT-96-23/1-T, Presuda, 22. februar 2001.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Naletilić</i>	<i>Tužilac protiv Mladena Naletilića zvanog Tuta i Vinka Martinovića zvanog Štela</i> , predmet br. IT-98-34-T, Presuda, 31. mart 2003.
Razjašnjenja u vezi s izrekama o krivici	<i>Tužilac protiv Ivice Rajića zvanog Viktor Andrić</i> , predmet br. IT-95-12-S, Razjašnjenja u vezi s izrekama o krivici unesena u Izmijenjenu optužnicu 16. novembra 2005.
Savjet bezbjednosti SFRJ	Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SIS	Sigurnosno-izvještajna služba Hrvatskog vijeća obrane (HVO)
Sporazum o izjašnjavanju o krivici strane (u postupku)	<i>Tužilac protiv Ivice Rajića zvanog Viktor Andrić</i> , predmet br. IT-95-12-PT, Sporazum o izjašnjavanju o krivici između Ivice Rajića i Tužilaštva, 25. oktobar 2005. odbrana i Tužilaštvo
T.	Transkript pretresa u tekućem predmetu. Svi brojevi stranica transkripta koji se pominju u ovoj Presudi potiču iz nezvanične, neredigovane verzije transkripta.
Tužilaštvo	Tužilaštvo MKSJ-a
UN	Ujedinjene nacije
UNPROFOR	Zaštitne snage Ujedinjenih nacija
Ženevske konvencije	Ženevske konvencije od I do IV od 12. avgusta 1949. godine